

Računovodstveno praćenje valutnog rizika u poslovanju banaka

Mamuza, Angela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:253968>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-07**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija-smjer Računovodstvo i revizija

**RAČUNOVODSTVENO PRAĆENJE VALUTNOG
RIZIKA U POSLOVANJU BANAKA**

Diplomski rad

Angela Mamuza

Zagreb, rujan 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija- smjer Računovodstvo i revizija

**RAČUNOVODSTVENO PRAĆENJE VALUTNOG
RIZIKA U POSLOVANJU BANAKA**

**ACCOUNTING TREATMENT OF CURRENCY
RISK IN BANK OPERATIONS**

Diplomski rad

Ime i prezime studenta: Angela Mamuza

JMBAG: 0067579421

Mentor: prof.dr.sc. Vesna Vašiček

Zagreb, rujan 2023.

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____ (vrsta rada) isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovanoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

SAŽETAK

Valutni rizik jedan je od najznačajnijih rizika u poslovanju banaka. Izloženost banaka valutnom riziku je predmet istraživanja u ovom diplomskom radu.

Valutni rizik označava rizik nepovoljnog kretanja deviznog tečaja koji može imati značajan utjecaj na vrijednost aktive i pasive banke denominirane u stranoj valuti. Pojavljuje se ukoliko promjene međunarodne vrijednosti domaće valute ili promjene tečajeva svjetskih valuta prouzroče nepovoljne učinke na račun dobiti i gubitka i novčane tijekove banke.

Uvođenjem eura kao nacionalne valute u RH, dolazi do smanjivanja valutnog rizika. Osim smanjivanja valutnog rizika postoje i druge prednosti uvođenja eura, a s druge strane i nedostaci. U radu će se istražiti utjecaj uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj na poslovanje i financijsko izvještavanje banaka.

Upravljanje valutnim rizikom podrazumijeva sagledavanje devizne pozicije, predviđanje budućeg kretanja međunarodne vrijednosti domaće valute i valutnih odnosa svjetskih valuta te poduzimanje mjera i aktivnosti u minimiziranju rizika u poslovanju sa stranim valutama.

Metode mjerenja valutnog rizika koje će se definirati u radu su analiza osjetljivosti, testiranje ekstremnih događaja, testiranje scenarija i Value at risk metoda.

Rad je usmjeren na računovodstveno praćenje valutnog rizika u poslovanju banaka te će se prikazati računovodstvene politike i praksa kao što su početno i naknadno mjerenje te gubitak/dobitak koji se ostvaruje zbog promjena valutnog tečaja.

Istraživanje o izvještavanju o valutnom riziku će se provesti kroz predstavljanje godišnjih financijskih izvještaja i izvještaja za potrebe supervizora na primjerima Zagrebačke banke d.d. i Privredne banke Zagreb d.d.

KLJUČNE RIJEČI: valutni rizik, banka, financijski sustav, izloženost, mjerenje, upravljanje, valuta, tečaj

SUMMARY

Currency risk is one of the most significant risks in bank operations. The exposure of banks to currency risk is the subject of research in this thesis.

Currency risk means the risk of unfavorable exchange rate movements that can have a significant impact on the value of an active and passive bank denominated in a foreign currency. It appears if changes in the international value of the domestic currency or changes in the exchange rates of world currencies cause unfavorable effects on the banks profit and loss account and cash flows.

With the introduction of the euro as the national value in the Republic of Croatia, the currency risk is reduced. In addition to the reduction of currency risk, there are other advantages of the introduction of the euro, as well as disadvantages. The paper will investigate the impact of the introduction of the euro on the operations and financial reporting of banks.

Currency risk management involves looking at the foreign exchange position, predicting the future movement of international values of the domestic value and currency relations of world currencies, and taking measures and activities to minimize risks in dealing with foreign currencies.

The currency risk measurement methods that will be defined in the paper are sensitivity analysis, extreme event testing, scenario testing and the Value at risk method.

The focus of the paper is on the accounting monitoring of currency risk in bank operations, and the accounting policy and practice will be presented, such as initial and subsequent measurement and loss/gain realized due to exchange rate changes.

Research on currency risk reporting will be conducted through the presentation of annual financial statements and reports for the needs of supervisors based on the examples of Zagrebačka banka d.d. and Privredna banka Zagreb d.d.

KEY WORDS: currency risk, financial system, exposure, measurement, management, currency, exchange rate

Sadržaj

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
1. Uvod	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Metode istraživanja	1
1.3. Sadržaj i struktura.....	1
2. Osnovna obilježja i specifičnosti banke	3
2.1. Pojmovno određenje financijskog sustava	3
2.2. Pojmovno određenje banaka i djelatnosti banaka	4
2.3. Zakonodavni okvir djelatnosti banaka	7
3. Valutni rizik i upravljanje valutnim rizikom	10
3.1. Pojmovno određenje valutnog rizika.....	10
3.2. Mjerenje valutnog rizika	12
3.3. Upravljanje valutnim rizikom	16
3.4. Izloženost valutnom riziku	22
4. Analiza utjecaja uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj na valutni rizik26	
4.1. Prednosti i nedostaci uvođenja eura	27
4.2. Utjecaj na poslovanje banaka i računovodstveno izvještavanje.....	32
5. Računovodstveni tretman valutnog rizika i izvještavanje o valutnom riziku.....	35
5.1. Računovodstveni tretman valutnog rizika.....	35

5.2. Izvještavanje o valutnom riziku kroz godišnje financijske izvještaje i izvještaje za potrebe supervizora.....	39
6. Zaključak.....	48
LITERATURA.....	49
POPIS TABLICA.....	51
POPIS SLIKA.....	52
POPIS GRAFOVA.....	52
ŽIVOTOPIS.....	53

1. Uvod

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet i cilj rada je sagledati računovodstveni tretman valutnog rizika te izvještavanje o valutnom riziku u poslovanju banaka. Valutni rizik predstavlja rizik od mogućeg nastanka gubitka zbog promjene valutnih tečajeva. Bilo koja promjena vrijednosti domaće valute, kao i promjena tečajeva svjetskih valuta može imati negativan utjecaj na račun dobiti i gubitka, bilančne pozicije te na novčane tijekove. Pozitivni ili negativni učinci promjena deviznih tečajeva ponajprije ovise o tome rastu li ili padaju promatrani tečajevi te ima li poslovni subjekt ima veća potraživanja ili obveze u stranoj valuti. Valutni rizik ima poseban utjecaj i značaj u međunarodnim transakcijama, što znači da je posebno bitan za one gospodarske subjekte koji imaju poslovne transakcije, novčane tijekove, prihode i rashode te dijelove imovine i obveza izražene u stranim valutama. Valutni rizik jedan je od najznačajnijih rizika u poslovanju banaka koji se nakon uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj znatno smanjuje, pa čak i nestaje.

1.2. Metode istraživanja

Kao izvor podataka korištene su knjige te relevantni znanstveni članci iz područja bankarskog poslovanja i računovodstvenog praćenja valutnog rizika, doktorski rad, zakonodavni okvir kroz objavljene Zakone na stranicama Narodnih novina i ostale podzakonske akte, kao i službena literatura s kolegija Računovodstvo financijskih institucija i sl.

Metoda deskripcije koristi se većim dijelom u cijelome radu kako bi se prezentirala temeljna tematika rada. Kao i navedena metoda, metoda kompilacije je prisutna u cijelome radu gdje se citiraju i koriste rezultati rada drugih autora kako bi se došlo do novoga prikaza i istraživačkog doprinosa prethodno istraživane teme.

1.3. Sadržaj i struktura

Rad se sastoji od 6 poglavlja. U radu se definira financijski sustav, pojam i djelokrug poslovanja banaka te se iznosi zakonska regulativa kojom se uređuje poslovanje banaka, ali i samo upravljanje valutnim rizikom. Nadalje, kao okosnicu diplomskog rada definira se valutni rizik kao i način njegova mjerenja i upravljanja te se definiraju glavne vrste izloženosti valutnom riziku.

Četvrto poglavlje obuhvaća analizu utjecaja uvođenja eura kao službene valute u Republiku Hrvatsku na valutni rizik. Također, navedene su prednosti i nedostaci konverzije kune eurom. Zatim, u petom poglavlju obrađuje se računovodstveni tretman valutnog rizika i proces izvještavanja o valutnom riziku kroz godišnje financijske izvještaje i izvještaje za potrebe supervizora koji su detaljnije prikazani na primjerima Zagrebačke banke i Privredne banke Zagreb.

2. Osnovna obilježja i specifičnosti banke

2.1. Pojmovno određenje financijskog sustava

Financijski sustav najreguliraniji je sektor gospodarstva jer ima ulogu nositelja rasta i razvoja neke zemlje, odnosno glavna je okosnica svakog nacionalnog gospodarstva. Financijski sustav usko je povezan sa ekonomskim i političkim sustavom te se može reći da je njegov razvoj, uz ostale čimbenike, određen i razvojem dviju navedenih sustava.

„Financijski sustav zemlje čine njezina valuta i platni sustav, financijska tržišta, financijske institucije te institucije koje reguliraju i nadziru njihov rad. Okosnica su financijskog sustava Republike Hrvatske kreditne institucije, čiji rad određuje i nadzire Hrvatska narodna banka. Od 01.siječnja 2023. godine zakonsko je sredstvo plaćanja u Republici Hrvatskoj euro.“ (HNB,2023.)

Financijsko tržište dijeli se na tržište novca i tržište kapitala. Tržište novca oblikovano je za kratkoročne financijske transakcije te za cilj ima upravljanje likvidnošću. Može se podijeliti na međubankovno tržište, tržište kratkoročnih vrijednosnih papira te u širem smislu obuhvaća i devizno tržište te dogovorno tržište kratkoročnih kredita. Instrumenti kojima se trguje na tržištu novca su blagajnički zapisi, koje koristi država i poslovne banke, te komercijalni zapisi koji su prisutni kod nefinancijskih poduzeća. Među posrednike na tržištu novca mogu se ubrojiti komercijalne banke i novčani fondovi (Miloš Sprčić, 2018.).

Tržište kapitala tržište je dugoročnih vrijednosnih papira te predstavlja mjesto pribavljanja kapitala i mjesto tržišnog vrednovanja tvrtke. U širem smislu obuhvaća dogovorno tržište dugoročnih kredita te dogovorno tržište vlasničkih udjela. Tržište vrijednosnih papira moguće je podijeliti na primarno i sekundarno te spontano i organizirano. Posrednici na tržištu kapitala su investicijski bankari. Na primarnom tržištu izdaju se novi vrijednosni papiri, odnosno događa se prva prodaja novoemitiranih vrijednosnih papira, dok se na sekundarnom tržištu trguje već jednom emitiranim vrijednosnim papirima. Transakcije na sekundarnom tržištu potaknute su prvenstveno investicijskim motivom temeljenom na dugoročnom zarađivanju kroz ulaganja i upravljanje investicijama (Miloš Sprčić, 2018.).

Poslovne banke zbog potrebe za likvidnošću na međubankovnom tržištu pozajmljuju novčana sredstva i međusobno. Banke spajaju domaću potražnju za inozemnom valutom i inozemnu potražnju za domaćom valutom na deviznom tržištu. Također, na deviznom tržištu djeluju i ovlašteni mjenjači čije poslovanje regulira Hrvatska narodna banka, a pod nadzorom su Financijskog inspektorata Ministarstva financija. Ulaganjem u instrumente vlasništva i duga kojima se trguje na tržištu kapitala (odnosno burzi) bave se i pravne i fizičke osobe, s

posredništvom ovlaštenih brokera. Trgovina se odvija putem Zagrebačke burze, a za urednu namiru transakcija kupnje i prodaje vrijednosnih papira zaduženo je Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD).

2.2. Pojmovno određenje banaka i djelatnosti banaka

Kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj se, prema Zakonu o kreditnim institucijama, može osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica. Zakon o kreditnim institucijama određuje uvjete za osnivanje, poslovanje i prestanak rada te superviziju banaka, štednih banaka te stambenih štedionica (NN,2023.).

Banke su financijske posredničke institucije koje imaju najvažniju ulogu u financijskom sektoru. Osim javnog interesa, ostvaruju interese i za svoje vlasnike te za dobrobit zajednice što dovodi do toga da efikasnom alokacijom sredstava pridonose i efikasnosti gospodarstva. Bankarski sektor ima veliku ulogu u strukturi svakog gospodarstva zbog utjecaja na gospodarska i makroekonomska kretanja te stabilnost. Globalizacija, internacionalizacija, povećanje broja financijskih usluga, konkurencija i brojne inovacije dovode do znatne promjene uloge banaka u posljednjim desetljećima. Vrlo je bitno imati uspostavljen preventivni nadzor banaka zbog činjenice da banke posluju tuđim sredstvima i da su izložene brojnim rizicima u poslovanju.

Obzirom na vlasničku strukturu, banke se mogu podijeliti na banke u domaćem i banke u stranom vlasništvu te na banke u domaćem privatnom i domaćem državnom vlasništvu. Banka se uvrštava među banke u domaćem privatnom vlasništvu ako je u većinskom vlasništvu domaćih fizičkih i pravnih osoba, a među banke u domaćem državnom vlasništvu ako je u većinskom vlasništvu državnih jedinica. Također, banka se uvrštava među banke u stranom vlasništvu ako je u većinskom vlasništvu stranih fizičkih i pravnih osoba ili domaćih pravnih osoba koje kontrolira strana osoba (HNB,2019.).

U Republici Hrvatskoj trenutno je aktivno 20 banaka i 1 stambena štedionica. Od ukupnog broja kreditnih institucija koji jest 21 njih 7 se nalazi u domaćem privatnom vlasništvu, dok su 3 u domaćem državnom vlasništvu. Ostatak od 11 kreditnih institucija nalazi se u stranom vlasništvu (HNB,2023).

Banka je financijska institucija koja prima depozite po viđenju i odobrava poslovne kredite.

Najvažnije karakteristike banaka jesu (Leko,2012.):

- Banka je institucija koja prima novčane depozite od najšire javnosti. To je ujedno i najznačajnija karakteristika banaka pošto primanje novčanih depozita od najšire javnosti nije dopušteno ostalim institucijama. Iznimka su štedne depozitne institucije koje mogu primati

depozite stanovništva. Banke kao depozitne institucije imaju mogućnost kreacije novca što nije omogućeno nedepozitnim institucijama i to je karakteristika banaka koja ih razlikuje od ostalih novčarskih institucija.

- Najvažniji aktivni posao banaka je odobravanje kredita. Depozite primljene od javnosti banka plasira u obliku kredita, no to nije karakteristično samo za banke jer kredite smiju odobravati i ostale financijske institucije. Glavna razlika između banaka i ostalih financijskih institucija jest u tome što banke redovito odobravaju kredite i primaju depozite, dok ostale financijske institucije to čine samo povremeno.

- Banke su institucije platnog prometa. Platni promet je danas u većini slučajeva bezgotovinski i obavlja se prijenosom depozitnog novca s jednog na drugi račun kod depozitnih institucija. Bezgotovinska plaćanja mogu se provoditi preko transakcijskih računa koje vode banke, a druge institucije nemaju pravo vođenja transakcijskih računa pa je obavljanje platnog prometa treća specifična karakteristika banaka.

Prema Zakonu o kreditnim i institucijama osnovne financijske usluge su (NN,2023.):

1. primanje depozita ili drugih povratnih sredstava
2. odobravanje kredita i zajmova, uključujući potrošačke kredite i zajmove te hipotekarne kredite i zajmove ako je to dopušteno posebnim zakonom, financiranje komercijalnih poslova, uključujući izvozno financiranje na osnovi otkupa s diskontom i bez regresa dugoročnih nedospjelih potraživanja osiguranih financijskim instrumentima (*forfeiting*)
3. otkup potraživanja s regresom ili bez njega (*factoring*)
4. financijski najam (*leasing*)
5. izdavanje garancija ili drugih jamstava
6. trgovanje za svoj ili za račun klijenta; instrumentima tržišta novca, prenosivim vrijednosnim papirima, stranim sredstvima plaćanja, uključujući mjenjačke poslove, financijskim ročnicima i opcijama, valutnim i kamatnim instrumentima
7. platne usluge u skladu s posebnim zakonima
8. usluge vezane uz poslove kreditiranja, npr. prikupljanje podataka, izrada analiza i davanje informacija o kreditnoj sposobnosti pravnih i fizičkih osoba koje samostalno obavljaju djelatnost
9. izdavanje drugih instrumenata plaćanja i upravljanje njima ako se pružanje tih usluga ne smatra pružanjem usluga u smislu točke 7. ovoga stavka, a u skladu s posebnim zakonom
10. iznajmljivanje sefova
11. posredovanje pri sklapanju poslova na novčanom tržištu

12. sudjelovanje u izdavanju financijskih instrumenata i pružanje usluga vezanih uz izdavanje financijskih instrumenata u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala

13. upravljanje imovinom klijenata i savjetovanje u vezi s tim

14. poslovi skrbništva nad financijskim instrumentima i usluge vezane uz skrbništvo nad financijskim instrumentima u skladu sa zakonom kojim se uređuje tržište kapitala

15. savjetovanje pravnih osoba glede strukture kapitala, poslovne strategije i sličnih pitanja te pružanje usluga koje se odnose na poslovna spajanja i stjecanje dionica i poslovnih udjela u drugim društvima

16. izdavanje elektroničkog novca

17. investicijske i pomoćne usluge i aktivnosti propisane posebnim zakonom kojim se uređuje tržište kapitala, a koje nisu uključene u usluge iz točaka 1. do 16. ovog stavka

U smislu ovog Zakona, dodatne financijske usluge jesu (NN, 2023.):

1. poslovi distribucije osiguranja u skladu s propisima kojima se uređuje poslovanje

2. pružanje usluga upravljanja platnim sustavima u skladu s odredbama posebnog zakona

3. druge usluge koje kreditna institucija može pružati u skladu s odredbama posebnog zakona

4. trgovanje zlatom

5. usluge dostave podataka u skladu s propisima kojima se uređuje tržište kapitala

6. druge usluge ili poslovi koji s obzirom na način pružanja i rizik kojem je kreditna institucija izložena, imaju slične karakteristike kao i osnovne financijske usluge iz stavka 1. ovoga članka, a navedene su u odobrenju za rad kreditne institucije

Odobrenje za rad sadrži odobrenje za pružanje bankovnih usluga te osnovnih i dodatnih financijskih usluga. Pod bankovne usluge podrazumijeva se primanje depozita ili drugih povratnih sredstava od javnosti i odobravanje kredita iz tih sredstava).

Solventnost, likvidnost i djelotvornost bankovnog sustava su tri osnovna cilja na čije ostvarenje se može utjecati regulativom. Tri osnovne teorije o ponašanju regulatornih vlasti su (Miletić, 2008.):

- Teorija javnog interesa-Neovisna regulatorna tijela nepristrano promatraju situaciju (financijsku, makroekonomsku..) u kojoj se nalaze banke na koje se regulativa primjenjuje i korisnici njihovih financijskih usluga. Proučavaju alternativne regulatorne politike i njihov efekt na javni interes odnosno ukupno blagostanje društva. Provode se samo one politike koje maksimiziraju probitke društva kao cjeline. Pri odlučivanju interesi samih regulatora podređeni su javnim interesima.

- Teorija zarobljavanja- Sasvim suprotnu teoriju od teorije javnog interesa postavio je nobelovac Georg Stigler. Prema ovoj teoriji korist od regulacije imaju samo oni koji su regulirani, odnosno banke. Prema zastupnicima ove teorije banke nastoje imati / vršiti utjecaj na regulatorna tijela kako bi postigle povoljan položaj. Drugim riječima, regulirani žele zarobiti svog regulatora kako bi postigli korist od regulacije. Banke to mogu učiniti neslužbenim “lobiranjem” regulatora, pružanjem “usluga” ili spremnošću da jednog dana zaposle regulatore ako im se za to ukaže potreba. Zbog toga regulatori ne žele sebe dovesti u situaciju da jednog dana rade u prestrogo reguliranoj djelatnosti.
- Teorija javnog izbora-Prema ovoj teoriji, da bi riješili problem preklapanja s kojim su suočeni, regulatori će pokušati uspostaviti takvu regulaciju tržišta koja će bankama omogućiti ostvarenje profita na razini višoj nego u uvjetima potpune (savršene) konkurencije, ali na nižoj od razine koja bi se uspostavila na potpuno monopolističkom tržištu. Regulatori, iako ne preferiraju ni savršenu konkurenciju ni monopolizirano tržište, ne dopuštajući potpunu konkurenciju ipak omogućavaju bankama djelomičnu “monopolsku moć” (Miletić,2008).

2.3. Zakonodavni okvir djelatnosti banaka

Bankarstvo ima tendenciju izravnog i neizravnog utjecaja na ekonomiju u cjelini te na sve ostale aktivnosti. Razumijevanje rizika te njegova identifikacija i klasifikacija vrlo su bitne stavke u bankarstvu uz mjerenje, kontrolu i smanjenje izloženosti riziku koji pomažu bankama u ostvarivanju što manjih gubitaka.

Područja poslovanja banaka regulirana Zakonom o kreditnim institucijama su:

- Računovodstvo
- Pružanje bankovnih i financijskih usluga
- Financijsko izvještavanje
- Revizija
- Izvještavanje supervizora
- Izvještavanje HNB-a
- Javna objava izvještaja

Prema Zakonu o kreditnim institucijama Hrvatska narodna banka odgovorna je za nadzor kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj te je zadužena za donošenje propisa koji moraju biti u skladu sa odredbama Europske Unije. Isto tako, HNB provodi nadzor nad izvršavanjem propisanih regulatornih standarda. Kreditna institucija dužna je, razmjerno vrsti, opsegu i

složenosti poslova koje obavlja i rizicima svojstvenih modelu poslovanja, uspostaviti i provoditi djelotvoran i pouzdan sustav upravljanja koji obuhvaća (NN,2023.):

-jasan organizacijski ustroj s dobro definiranim, preglednim i dosljednim linijama ovlasti i odgovornosti unutar kreditne institucije, uspostavljen na način da izbjegne sukob interesa

-djelotvorno upravljanje svim rizicima kojima je izložena ili bi mogla biti izložena u svojem poslovanju

-primjerene sustave unutarnjih kontrola koji uključuju i primjerene administrativne i računovodstvene postupke

-politike primitaka koje su u skladu s odgovarajućim i djelotvornim upravljanjem rizicima i koje promiču odgovarajuće i djelotvorno upravljanje rizicima i

-plan oporavka

Svaka kreditna institucija mora imati upravu i nadzorni odbor koji su dio sustava upravljanja rizicima. Stručna znanja i iskustvo ključni su čimbenici koje uprava i nadzorni odbor moraju imati kako bi efikasno upravljali rizicima, razumjeli njihove prijetnje te nadzirali poslovanje kreditne institucije. Za uspješnost sustava upravljanja rizicima potrebna je prisutnost suradnje između nadzornog odbora i uprave kreditne institucije. Također, uprava je zadužena za odobravanje i kontinuirano praćenje strategije i politike upravljanja rizicima. U smislu Zakona o kreditnim institucijama, upravljanje rizicima predstavlja skup postupaka i metoda kojima se utvrđuju, mjere, procjenjuju, ovladavaju i prate rizici, uključujući i izvješćivanje o rizicima kojima bi kreditna institucija mogla biti izložena ili je trenutno izložena. Upravljanje rizicima bi trebalo obuhvatiti kreditni rizik, koncentracijski rizik, sekuritizacijske rizike, rezidualni rizik, tržišne rizike, operativni rizik, rizik likvidnosti, kamatni rizik, rizik prekomjerne financijske poluge i ostale rizike kojima bi kreditna institucija mogla biti izložena.

Skup procesa i postupaka usmjerenih na adekvatnu kontrolu rizika te praćenje učinkovitosti i djelotvornosti poslovanja kreditne institucije naziva se sustavom unutarnjih kontrola. Isto tako, sustav unutarnjih kontrola osigurava usklađenost sa propisima, internim aktima, standardima i kodeksima koji osiguravaju stabilnost poslovanja kreditnih institucija.

Kreditna institucija dužna je uspostaviti i provoditi djelotvoran sustav unutarnjih kontrola u svim područjima poslovanja koji obuhvaća (NN,2023.):

1.primjeren organizacijski ustroj

2.organizacijsku strukturu

3.uspostavu kontrolnih funkcija kreditne institucije

4.adekvatne kontrolne aktivnosti i podjelu dužnosti

5.prikladne unutarnje kontrole integrirane u poslovne procese i aktivnosti kreditne institucije

6.prikladne administrativne i računovodstvene postupke.

U sklopu sustava unutarnjih kontrola, kreditna institucija dužna je uspostaviti tri funkcije kontrole: funkcija unutarnje revizije, funkcija praćenja usklađenosti i funkcija kontrole rizika. Funkcija kontrole rizika uključuje poslove iz domene upravljanja rizicima, ali isključivo pasivnog karaktera, bez aktivnog zauzimanja pozicija ili donošenje odluka o poduzimanju radnji u cilju ovladavanja rizicima. Ovo nadalje ne znači da se poslovi upravljanja rizicima pasivnog karaktera ne mogu organizirati i u nekoj drugoj organizacijskoj jedinici koja nije zadužena za funkciju kontrole rizika. Isto tako, funkcija kontrole rizika provjerava da li je rizik u kreditnom prijedlogu ispravno procijenjen te obavlja i druge suštinske kontrole (HNB,2020).

3. Valutni rizik i upravljanje valutnim rizikom

Upravljanje rizicima kojima je neki poslovni sustav izložen i okružen predstavlja sastavni dio suvremenog upravljanja poslovnim sustavom. Rizik predstavlja vjerojatnost nastanka događaja koji će imati nepoželjan utjecaj na poslovni sustav. Upravljanje rizicima složen je i sofisticiran bankovni posao koji je to teži ako se uzme u obzir da banke ubrzano ulaze u poslove trgovanja vrijednosnim papirima ili derivativnim instrumentima. Širenje poslovanja banaka sve više izlaže banke novim kreditnim, tržišnim i operativnim rizicima. Banke su danas postale proizvođači rizika jer preuzimaju, transformiraju i ugrađuju rizik u svoje proizvode i usluge. Upravo zbog toga, pravodobno i adekvatno upravljanje rizicima jedna je od najvažnijih komparativnih prednosti koju banka može imati (Prga,Šverko,2005).

3.1. Pojmovno određenje valutnog rizika

Valutni rizik jest rizik koji proizlazi iz promjene tečaja valute i/ili promjene cijene zlata (Vašiček, Vašiček, Broz Tominac,2020.). Valutni rizik nastaje u slučaju kada su priljevi i odljevi novca denominirani u više valuta. Točnije, kada su priljevi denominirani u jednoj valuti, a odljevi u drugoj valuti. Javlja se kod kredita denominiranih u stranoj valuti ili kredita sa valutnom klauzulom. Kod kredita sa valutnom klauzulom se iznos odobrenog kredita veže uz vrijednost tečaja strane valute, ali se sva plaćanja vrše u domaćoj valuti (Zlatar, 2015.). Strana valuta podrazumijeva valutu u kojoj se ne prima dohodak ili druga sredstva iz kojih se otplaćuje kredit. Kako bi se izbjegao valutni rizik, potrebno je ugovoriti kredit u valuti jednakoj valuti dohotka (HNB,2018).

Valutni rizik jest rizik da će promjene tečaja utjecati na vrijednost aktive i pasive financijske institucije denominirane u stranim valutama. Odnosno, označava rizik nepovoljnog kretanja deviznog tečaja kojem su izloženi gospodarski subjekti, banke i ostale financijske institucije u svakodnevnom poslovanju, posebno u vanjskotrgovinskim transakcijama s obzirom na obveze i potraživanja u stranoj valuti.(Tuškan, 2009.)

Valutni rizik može se podijeliti na nekoliko podvrsta (Zlatar, 2015):

- 1) tečajni rizik
- 2) rizik konverzije
- 3) rizik transfera

Tečajni rizik označava oscilacije u tečaju „valute govora“ i „valute plaćanja“. Rizik konverzije podrazumijeva poteškoće ili nemogućnost zamjene jedne valute drugom, dok se rizik transfera

odnosi na nemogućnost plaćanja u inozemstvu ili namjerno zavlacenje plaćanja izvan ugovorenih rokova.

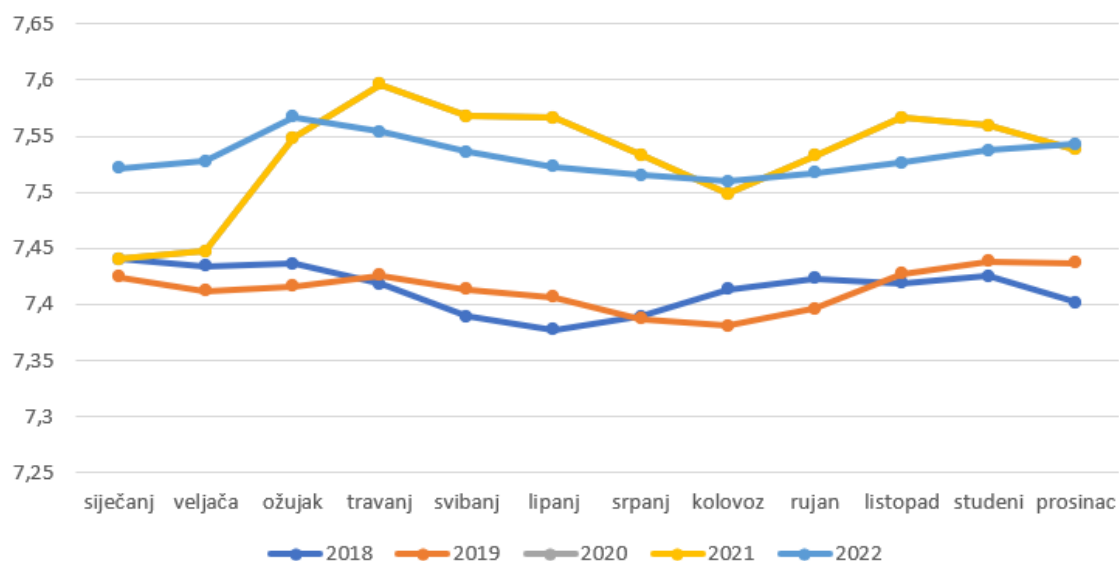
Valutni rizik može nastati prilikom:

- trgovanja stranim valutama,
- plasiranja kredita u stranim valutama,
- kupovanja vrijednosnica u stranim valutama,
- izdavanja vrijednosnica u stranim valutama,
- obavljanja izvanbilančnih poslova denominiranih u stranim valutama.

Niže navedeni grafikon prikazuje kretanje tečaja kune za jedan euro u periodu od 5 godina. Tečaj se kreće između najniže vrijednosti od 7,37 kuna za euro do 7,59 kuna za jedan euro.

Grafikon 1

Kretanje EUR/HRK tečaja u periodu 2018.-2022. godine

Izvor: izrada autora i HNB tečajne liste

Moguće je primijetiti da u većini slučajeva dolazi do aprecijacije eura u odnosu na kunu tijekom jeseni i zime, dok je tijekom proljeća i ljeta zamjetan obrnuti trend, aprecijacija kune u odnosu na euro. Navedeni trendovi su potkrepljeni sezonskim karakterom kretanja tečaja koji je posljedica deviznih priljeva u hrvatsko gospodarstvo u periodu trajanja turističke sezone. Ako se uzmu u obzir navedena sezonska kretanja, hrvatske banke profitiraju svojim deviznim pozicijama tako što održavaju duge devizne pozicije u euru tijekom mjeseci kada je prisutna aprecijacija eura u odnosu na kunu te kratku deviznu poziciju tijekom perioda kada kuna jača u odnosu na euro.

3.2. Mjerenje valutnog rizika

Dugoročni trend oscilacija deviznih tečajeva ima poseban značaj za poslovne subjekte pri sklapanju dugoročnih komercijalnih i financijskih planova uz dugoročne inozemne investicije. Navedena situacija poticaj je za osmišljavanje novih metoda kontrole rizika s kojima se susreću poslovni subjekti. Nove sofisticiranije metode kvantificiranja i upravljanja rizicima nastaju otkrivanjem slabosti postojećih metoda te pojavom novih izvora i vrsta izloženosti poduzeća. Identifikacija, kvantifikacija, upravljanje i kontrola četiri su osnovna podprocesa od koji se sastoji sam proces upravljanja valutnim rizikom. Faza kvantifikacije valutnih rizika najznačajniji je i najproblematičniji dio procesa upravljanja valutnim rizikom (Zlatar,2015).

Metode mjerenja valutnog rizika možemo podijeliti na (Zlatar, 2015):

- Analizu osjetljivosti
- Testiranje ekstremnih događaja
- Testiranje scenarija
- Value at risk

Analiza osjetljivosti

Analiza osjetljivosti je metoda koja prikazuje utjecaj promjena na tržištu na vrijednosti portfolija valuta. Zasnovana je na analizi promjena vrijednosti portfolija prilikom male promjene faktora rizika. Faktor rizika jest tržišna varijabla koja može prikazati vrijednost svih vrijednosnica na tržištu. Tržišni indeksi, kamatne stope, cijene roba i tečajevi najznačajniji su faktori rizika. Utjecaj promjene faktora rizika na promjenu vrijednosti promatranog portfolija naziva se osjetljivošću, a analiza osjetljivosti definira za koliko će se promijeniti vrijednost otvorene valutne pozicije u slučaju da valuta transakcije oslabi prema obračunskoj valuti za jedan posto (Zlatar, 2015.). Osjetljivost se računa kao relativna promjena, prva devijacija ili linearna aproksimacija. Analiza osjetljivosti je primjenjiva u situacijama kada se portfolio sastoji od pojedinih valuta, kombinacije valutnih pozicija ili financijskih derivata. Metoda mjerenja rizika osjetljivošću rezultira dobrim aproksimacijama vrijednosti portfolija u slučaju kada su promjene faktora rizika male. Ukoliko dođe do većih promjena faktora rizika potrebno je izbjegavati linearnu mjeru osjetljivosti jer ne daje zadovoljavajuće rezultate.

Testiranje ekstremnih događaja

Metoda testiranja ekstremnih događaja ima tendenciju eliminiranja slabosti metode analize osjetljivosti. Navedeno postiže simuliranjem velikih promjena faktora rizika pri čemu kod

svake promjene faktora dolazi do potpunog vrednovanja portfolija te se bilježe procijenjeni gubici. Potrebno je standardizirati veličine promjena faktora rizika kako bi se testiranje ekstremnih događaja moglo provoditi uniformno i u ostalim dijelovima organizacije. Testiranja rezultiraju preciznim utvrđivanjem očekivanog iznosa gubitka pri promjeni razine faktora rizika. Važno je utvrditi koji se faktori kreću samostalno, a koji ovise jedan o drugome, kako bi testiranja bila realna. Valute koje imaju slično geografsko područje mogu se grupirati jer zauzimaju samo manji dio portfelja. Međutim, grupiranje ima i negativnu stranu jer postoji mogućnost da će jedna pozicija poništiti gubitke u poziciji suprotnog predznaka druge valute te se tada javlja rizik zanemarivanja mogućnosti međusobnog nekoreliranog kretanja valuta. Nedostaci koji se javljaju kod ove metode se očituju u tome što testiranja daju velike količine informacija, ali ne pokazuju koja od njih ima najveći utjecaj, odnosno predstavlja problem za financijsku instituciju. Nadalje, pretpostavka kojom se vode testovi jest da se pojedini faktori rizika kreću samostalno i neovisno jedan o drugome. Zbog navedenog može doći do iskrivljenja slike stvarnog rizika kojem se financijska institucija izlaže (Zlatar, 2015.).

Testiranje scenarija

Metoda testiranja scenarija vrlo slični metodi testiranja ekstremnih događaja jer predviđa promjene u faktorima rizika te zatim donosi ocjenu promjene vrijednosti portfolija. Promjene u faktoru rizika subjektivno određuju očekivani razvoj događaja na financijskom tržištu te to razlikuje testiranje scenarija od testiranja ekstremnih događaja.

Prognoze i mišljenja eksperata glavna su vodilja prilikom stvaranja scenarija. Ideja je testirati skup najgorih mogućih scenarija za određenu vrstu faktora rizika, pri čemu se određuju promjene u faktorima rizika te se ocjenjuje njihov utjecaj na vrijednost portfolija. Tendencija je koristiti događaje iz prošlosti te postaviti pitanje što bi se dogodilo s vrijednošću portfolija ako bi se ti događaji ponovili danas. Kod scenarija temeljenih na sadašnjem portfoliju, fokus je usmjeren na sastav portfolija te se ispituje koji bi događaj najviše štetio tom portfoliju. U slučaju da se scenariji temelje na mišljenju stručnjaka, zaposlenici poduzeća mogu testirati svoje strahove usmjerene na njihovo poslovno okruženje.

Nakon odabiranja scenarija potrebno je obaviti procjenu promjene svih faktora rizika u tom scenariju. Svaki scenarij mora odgovarati određenoj vrsti tržišnog rizika.

Metoda testiranja scenarija također ima nekoliko nedostataka. Prvi od njih jest činjenica da je testiranje vrlo zahtjevno te iziskuje puno vremena te je moguće testirati samo ograničeni broj scenarija. Nadalje, objektivnost kreatora prognoze budućih tržišnih kretanja je upitna kao i činjenica da se neočekivani događaji ne uzimaju u obzir, a značajno utječu na razinu rizika.

Oslanjanje na predviđanja i scenarije o budućim kretanjima tečaja ne doima se optimalnom zaštitom poduzeća od valutnog rizika (Zlatar, 2015.).

Value at risk metoda

Ova se metoda posljednjih godina ističe kao moderno sredstvo kvantificiranja rizika. Value at risk metoda predstavlja statističku procjenu rizika prema kojoj će neki portfelj izgubiti određeni iznos s određenom razinom pouzdanosti u određenom vremenskom razdoblju. Promjena tržišnih cijena instrumenata koji su uključeni u portfelj uzrok je gubitka. Value at risk metoda uspješno eliminira sve nedostatke prethodnih metoda na način da obuhvaća pozicije i njihove različitosti te ih prikazuje kao jedinstven podatak pomoću kojeg uprave poduzeća lakše donose odluku o optimalnim razinama hedginga. Metoda je zastupljena među financijskim institucijama, investitorima te međunarodnim organizacijama.

Value at risk metoda predstavlja maksimalni gubitak koji može nastati promjenom vrijednosti promatranog portfolija uzrokovanom nepovoljnim kretanjima faktora rizika u određenom vremenskom periodu uz određenu vjerojatnost.

Stupanj vjerojatnosti nastanka iskazanog gubitka predstavlja ključni podatak prilikom tumačenja izloženosti valutnom riziku Value at Risk metodom. Iznos gubitka nije moguće pravilno interpretirati ukoliko se u obzir ne uzme stupanj vjerojatnosti nastanka gubitka. Vremenski period predstavlja bitan faktor pri određivanju vrijednosti mogućeg gubitka koji se iskazuje Value at Risk metodom. Vremenski period unutar kojeg se vrši procjena može biti jedan dan, tjedan, mjesec ili duže. Na taj način nastaje mogućnost razlikovanja gubitka uslijed promjene vrijednosti portfolija unutar određenog vremenskog perioda. Kako bi se u potpunosti mogla razumjeti i interpretirati dobivena razina izloženosti, potrebno je i razumjeti te na pravilan način interpretirati vremenski period koji je korišten u izračunu.

Temeljem definicija koje opisuju Value at Risk metodu, razvilo se nekoliko pristupa, a svaki od njih je usmjeren na pojedine slabosti osnovne metode. Cilj novih pristupa jest ukloniti nedostatke uvođenjem novih elemenata. Čimbenici koji razlikuju pristupe su načini obrade inputa modela, postupci utvrđivanja korelacije faktora rizika i volatilnosti te različite pretpostavke teorija faktora rizika.

Tri glavna pristupa koja su se razvila iz Value at Risk metode su (Zlatar,2015):

- Parametarski VaR
- Neparametarski VaR
- Monte Carlo simulacija

Navedeni se pristupi razlikuju i daju različite rezultate, ali imaju i neka zajednička ograničenja i obilježja. Zajedničko svim trima metodama su praćenja faktora rizika te ocjenjivanje i razumijevanje njihovog utjecaja na vrijednost pozicija, zatim korištenje povijesnih podataka o kretanjima vrijednosti rizika kako bi se utvrdilo buduće kretanje vrijednosti pozicija banaka. Problem na koji nailaze sve tri metode je izbor vremenskog perioda zbog nemogućeg zadovoljenja dvaju ekstrema koje se teži postići. Nastojanje teži tome da se obuhvati što duži povijesni period kako bi se uzeli u obzir rijetki i ekstremni događaji. Nadalje, s obzirom na činjenicu da je VaR usmjeren na buduću distribuciju povrata, važno je koristiti što novije podatke koji objašnjavaju trenutna kretanja na tržištu. Glavna razlika među pristupima nastaje zbog različitih pretpostavki buduće distribucije faktora rizika. Parametarska metoda prihvaća hipotezu o normalnoj distribuciji vrijednosti rizik faktora u budućnosti, dok s druge strane neparametarska metoda buduću distribuciju računa prema dostupnim podacima iz prošlosti (Zlatar,2015).

Tablica 1 Prikaz prednosti i nedostataka pristupa razvijenih iz VaR metode

	PREDNOSTI	NEDOSTACI
Parametarski VaR	<ul style="list-style-type: none"> • Brz i jednostavan • Za izračun potrebna samo matrica volatilnosti i korelacije 	<ul style="list-style-type: none"> • Iskrivljeni rezultati ako su u portfelj uključeni nelinearni financijski instrumenti
Neparametarski VaR	<ul style="list-style-type: none"> • Brzina izvršenja • Točni podaci za sve vrste financijskih instrumenata • Potpuna distribucija vrijednosti portfelja • Nema predviđanja oblika distribucije 	<ul style="list-style-type: none"> • Velika količina povijesnih podataka • Rizik rijetkih događaja se uključuje ako i povijesni podaci daju informaciju o rijetkim događajima • Teško se primjenjuje na daljnju budućnost
Monte Carlo simulacija	<ul style="list-style-type: none"> • Potpuna distribucija vrijednosti portfelja • Dovoljna mala količina povijesnih podataka • Točni podaci za sve vrste simulacija financijski instrumenata 	<ul style="list-style-type: none"> • Složena za izračunavanje • Vremenski zahtjevna

Izvor: izrada autora

3.3. Upravljanje valutnim rizikom

Pojam upravljanja valutnim rizikom predstavlja sagledavanje devizne pozicije poduzeća, predviđanje budućeg kretanja međunarodne vrijednosti domaće valute te intervalutarnih odnosa svjetskih valuta te zatim poduzimanje aktivnosti i mjera s ciljem zaštite od valutnog rizika (Zlatar, 2015.).

Utvrđene su dvije skupine metode upravljanja valutnim rizikom, a to su unutarnje koje se koriste unutar poduzeća i vanjske koje nudi financijski sustav.

Unutarnje metode upravljanja valutnim rizikom su:

- Prirodno osiguranje

Najjednostavnija i najlogičnija metoda upravljanja izloženosti valutnim rizikom jest prirodno osiguranje. Pogoduje poduzetnicima koji se bave poslovima i uvoza i izvoza te imaju obveze i potraživanja istog dospjeća izražena u istoj stranoj valuti. Ova metoda uglavnom je zastupljena kod povezanih poduzeća koja imaju uspostavljenu međusobnu trgovinu. Tendencija međusobnog trgovanja jest sprječavanje nastanka nepokrivenog dijela, odnosno razlika u novcu prilikom prenošenja velikih svota novaca. Primjerice, nastala je situacija u kojoj poduzeće proda robu svom povezanom poduzeću u vrijednosti 4 milijuna eura, dok mu je ovisno poduzeće prodalo robu u vrijednosti 6 milijuna eura. Novčani tijek u tom slučaju iznosi 10 milijuna eura. Na taj način prenošenje između transakcijskih računa stvara dodatne troškove te je zbog toga bilateralno izravnane kao djelomično podmirenje puno primjerenije.

- Usklađivanje plaćanja

Metoda usklađivanja plaćanja omogućava prilagodbu kreditnih uvjeta među povezanim poduzećima i drugim poduzećima. Plaćanje obveza prije roka dospjeća naziva se pospješivanje, dok se plaćanje obveza nakon roka dospjeća naziva prolongiranje. Oba načina su vrlo bitna u upravljanju očekivanim i neočekivanim promjenama vrijednosti neke valute. Vremenska vrijednost novca vrlo je bitna prilikom uporabe ovih dvaju načina.

- Politika prodajnih cijena

Određivanje valute poslovanja s kupcima te prilagođavanje cijena predstavljaju dva pristupa u upravljanju valutnim rizikom koje obuhvaća politika prodajnih cijena. Kod pristupa prilagođavanja cijena, promjene na međunarodnim valutnim tržištima dovode do promjena u prodajnim cijenama. Položaj poduzeća na nekom tržištu određuje mogućnost korištenja navedene metode upravljanja valutnim rizikom. Poduzeća uglavnom imaju tendenciju prodavanja proizvoda u vlastitoj valuti ili u valuti u kojoj nastaju i troškovi. Problem nastaje

kada kupac želi izvršiti plaćanje u svojoj valuti ili nekoj trećoj valuti jer to dovodi do gubitka kojeg će ostvariti prodavatelj.

- Upravljanje sredstvima i obvezama

Metoda upravljanja sredstvima i obvezama prilikom upravljanja valutnim rizikom koristi agresivni i defenzivni pristup. Sa strane agresivnog pristupa, poduzeća nastoje povećati priljeve novca, koji su izraženi u snažnim valutama, za one koje smatra da će se njihova vrijednost povećati. Istodobno nastoji se ostvariti povećanje odljeva novca u slabim valutama, za koje se vjeruje da će se njihova vrijednost smanjiti. S druge strane prilikom defenzivnog pristupa nastojanje je poništiti izloženost valutnom riziku izjednačavanjem priljeva i odljeva po pojedinim valutama, neovisno o predviđenoj nestabilnosti te valute.

Vanjske ili eksterne metode upravljanja valutnim rizikom predstavljaju ugovorne odnose izvan skupine povezanih poduzeća s ciljem smanjenja rizika od gubitka na tečajnim razlikama.

Vanjske metode upravljanja valutnim rizikom koje se najčešće koriste su (Zlatar, 2015):

- Terminski ugovori (*forward contracts*)
- Opcijski terminski ugovori (*forward option*)
- Valutni futures ugovori (*currency futures contracts*)
- Valutne opcije (*currency options*)
- Valutne zamjene (*currency swaps*)

Terminski ugovor (*forward contract*)

Ugovor kojim dva poslovna subjekta dogovaraju razmjenu jedne valute za drugu na neki budući datum. Prilikom zaključivanja ugovora, ugovoreni su devizni tečaj, rok isporuke i količina deviza. Terminski ugovori predstavljaju ugovore koji su dvostrano obvezatni te kojima se jedna strana obvezuje kupiti ugovorenu količinu vezane imovine ugovorene kvalitete po ugovorenoj terminskoj cijeni. Druga se strana obvezuje isporučiti ugovorenu količinu vezane imovine po ugovorenoj terminskoj cijeni. Navedene strane se forward ugovorom obvezuju da će ispuniti svoju obvezu u budućnosti.

Za poslovni subjekt koji se terminskim ugovorom obvezuje na terminsku kupnju vezane imovine može se reći da drži dugu poziciju, odnosno postoji uvjerenje da će cijena vezane imovine porasti. S druge strane, za poslovni subjekt koji drži kratku poziciju i obvezao se na terminsku prodaju vezane imovine, može se očekivati da će cijena vezane imovine pasti. Forward cijena se može vrednovati kroz dvije vrijednosti, kupovnu i prodajnu cijenu, dok razlika između dviju navedenih cijena predstavlja zaradu banke ili trgovca derivativima. Jedna

od svrha forward ugovora jest fiksiranje deviznog tečaja za buduću transakciju koja za posljedicu ima eliminiranje valutne izloženosti. Na taj način se uklanja nesigurnost budućeg spot tečaja određene valute tijekom investicijskog perioda.

Terminske ugovore možemo podijeliti na dvije osnovne vrste:

- Forward ugovor ili forwards
- Future ugovor ili futures

Forward (terminski) ugovori su ugovori kojima se utvrđuje kupoprodaja vezane imovine po tekućoj gotovinskoj cijeni te je isporuka i namirenje zakazano na određeni dan u budućnosti. Također, mogu se opisati i kao nestandardizirani bilateralni ugovori između dviju strana.

Valutni forward jest ugovor koji je obvezujući i odnosi se na kupnju ili prodaju jedne valute za drugu, a tečaj se dogovara u trenutku zaključenja ugovora. Izvršenje se odvija na određeni dan u budućnosti. Valutni forward najjednostavniji je način zaštite od valutnog rizika (Zlata, 2015.).

Upravljanje valutnim rizikom pomoću forward ugovora je vrlo korisno za velika poduzeća iz nekoliko razloga. Prvi od razloga bio bi da se u terminskim poslovima s tečajevima valuta može djelomično pogađati, posebno u slučaju kada je poduzeće dovoljno snažno da utječe na odluke banke. Nadalje, međunarodni je bankarski sustav konstantno otvoren te poduzeća mogu bilo kada poslovati na tržištu terminskih poslova. Uz to, na tržištu terminskih poslova ne postoje ograničenja što se tiče visine kvote i vrste valute.

Manji transakcijski troškovi i smanjenje kreditnog rizika mogli bi se istaknuti kao prednosti forward ugovora.

Nedostaci koji se javljaju kod forward ugovora su nastanak velike razlike između cijene isporuke i cijene izvršenja što rezultira gubitkom kojeg trpi jedna strana prilikom izvršenja, zatim rizik da dobavljač neće biti u mogućnosti isporučiti zahtijevanu imovinu ili da kupac neće biti u mogućnosti platiti na određeni dan isporuke.

Opcijski forward ugovor

Opcijski forward ugovor razlikuje se od običnog forward ugovora po datumu izvršenja koji je ostavljen kao opcija klijentu. Devizni tečaj, datum isporuke i količina deviza se kod običnog forward ugovora dogovaraju pri sklapanju ugovora. Opcijski forward ugovor sklapa se u slučaju kada klijent banke nije siguran kada će biti u mogućnosti isporučiti valutu, odnosno nesiguran je u vezi točnog datuma dospjeća prihoda od prodaje roba i usluga. Kod opcijskog forward ugovora, opcija se odnosi samo na datum isporuke koji se najčešće postavlja između datuma zaključivanja ugovora i datuma fiksnog deviznog tečaja. Prilikom određivanja tečaja

pri kojem se sklapa ugovor, banka mora biti svjesna da postoji mogućnost da će klijent izvršiti isporuku deviza u nepovoljnom trenutku te se zbog toga tečaj određuje u ugovoru (Zlata,2015).

Futures ugovori

Futures ugovori standardizirani su terminski ugovori koji stvaraju obvezu kupnje ili isporuke određenog financijskog instrumenta na određeni dan u budućnosti koji je naznačen u ugovoru. Svrha futures ugovora ista je kao i kod forward ugovora. Dakle, futures ugovor je ugovor o kupnji ili prodaji ugovorene količine i kvalitete ugovorene imovine na ugovoreni datum po ugovorenoj cijeni određenoj na dan sklapanja ugovora. Razlika koja nastaje između futures i forwards ugovora odnosi se na njihovu standardiziranost, odnosno futures ugovori su standardizirani ugovori sa razvijenim sekundarnim tržištem, dok su forwards ugovori nestandardizirani terminski ugovori koji imaju nerazvijeno sekundarno tržište. Stavke koje u futures ugovoru moraju biti standardizirane su: količina, kvaliteta i vrsta aktive odnosno predmet ugovora. Zatim, vrijeme i uvjeti isporuke aktive i trgovanja ugovorima, minimalne fluktuacije cijena i dnevna ograničenja kretanja cijena. Futures ugovori su napredniji u odnosu na forward ugovore zbog pristupa koji olakšava trgovinu instrumentima te povećava njihovu likvidnost. Razlika ovih dvaju ugovora očituje se u načinu određivanja cijene robe za isporuku te u podmirivanju međusobnih obveza. Prilikom korištenja futures ugovora bitno je provoditi svakodnevno tržišno vrednovanje valute, odnosno pratiti dnevna gotovinska podmirjenja između kupaca i prodavatelja ovisno o cijenama futures ugovora na tržištu.

Razlozi koji utječu na činjenicu da su futures ugovori imaju manji rizik neplaćanja od forward ugovora su sljedeći: nema gomilanja dobitaka ili gubitaka jer se futures određuje prema dnevnom tržištu, jamstvo futures tržišta u slučaju neplaćanja, plaćanje jamčevine na futures koji imaju ulogu sigurnosne veze, fluktuacija cijena. Značajna razlika valutnih futures od forward ugovora jest nizak postotak zatvaranja ugovora, odnosno vrlo malo ugovora uključuje stvarnu isplatu po dospelju. Prodanim ili kupljenim futures ugovorom se može ponovno trgovati u bilo koje vrijeme do datuma dospelja. Međutim, glavne nedostatke futures ugovora predstavlja ograničen broj valuta kojima se trguje, rokova dospelja i ugovorenih iznosa valuta koje moraju biti isporučeni (Zlata,2015).

Valutni swap (zamjena)

Financijski ugovori kojima se obje strane obvezuju na zamjenu (swap) jedne grupe obveza plaćanja koju posjeduju za obveze plaćanja koje su u vlasništvu druge strane nazivaju se valutni

swap. Nadalje, valutni swap je sredstvo za kontrolu rizika promjene tečajeva valuta. Dolazi do razmjene novčanog toka od nominalne vrijednosti duga i kamata koje se obračunavaju po fiksnim stopama u jednoj valuti za nominalnu vrijednost i kamate koje se obračunavaju po fiksnim stopama na približno ekvivalentan dug u drugoj valuti. Na početku i na kraju trajanja swap ugovora dolazi do razmjene iznosa glavnice po tečaju koji se unaprijed dogovara. Najčešća upotreba valutnog swapa jest u situacijama kada su u pitanju devizne transakcije na dulji vremenski period. U početku procesa valutnog swapa dolazi do zamjene glavnice, zatim za vrijeme trajanja zamjene odvijaju se plaćanja obračuna kamatnih troškova za svaku valutu u dogovorenom vremenskom periodu te na kraju procesa dolazi do ponovne zamjene iste količine. Valutnim swap-om ugovaraju se promptni i terminski poslovi kod kojih može doći do razlika u kamatnim stopama različitih valuta. Plaćanja se vrše po fiksnoj stopi na iznos koji se zamjenjuje. Postoje i situacije u kojima se preskoči prvi dio procesa u kojem dolazi do zamjene glavnice. U tom slučaju stvarna zamjena se vrši na kraju sporazuma. Valutni swap može biti dobar instrument u sprječavanju nastanka rizika valutne izloženosti zbog toga što se on vezuje na jedan devizni tečaj po jednoj budućoj valutnoj transakciji (Zlatar, 2015).

Čimbenici koji razlikuju valutni swap od forward ugovora su:

- Zamjena glavnice na početku procesa
- Valutni swap se ugovara na duži vremenski period
- Izmjene kamata u dogovorenim vremenskim periodima tijekom trajanja swap ugovora
- Izmjena glavnice na kraju procesa odvija se po spot tečaju s početka swap perioda

Glavna zadaća swap ugovora zaštita je poduzeća od financijskih kriza, uključujući promjene kretanja kamatnih i intervalutarnih stopa. Uz navedeno, swap se može koristiti i kao instrument snižavanja troškova zaduživanja te povećanja kreditne sposobnosti poduzeća te kao pomoć poduzeću u kapitaliziranju njegovih predviđanja o budućim kretanjima kamatnih stopa.

Valutna opcija

Valutna opcija predstavlja ugovor kojim vlasnik dobiva pravo, ali ne i obvezu kupnje ili prodaje određene količine valute izdavaču opcije po unaprijed ugovorenom tečaju na određeni dan ili tijekom određenog vremena u budućnosti. Prodavatelj opcije i kupac opcije dvije su strane ovog ugovora. Kupac opcije ima pravo, ali ne i obvezu realizacije opcije. Obilježja koja karakteriziraju valutnu opciju su mogućnost odabira između alternativa, cijena opcije ili premija te vremensko ograničenje. Premija je jedini element opcije koji nije standardiziran već

ima slobodnu pogodbu, dok su svi ostali standardizirani. Cijena koju kupac plaća prodavatelju opcije za ustupanje prava naziva se premija. Navedena prava odnose se na pravo kupnje ili prodaje predmeta opcije u određenom roku. Cijena koja je specificirana i unaprijed određena naziva se izvršna ili bazna cijena. Datum isteka opcije ima ulogu vremenskog ograničenja i predstavlja zadnji dan kada kupac može iskoristiti svoje pravo iz opcije.

Tri mogućnosti koje vlasnik opcije ima na raspolaganju su (Zlatar, 2015.):

- Prodati opciju
- Pustiti opciju da istekne
- Iskoristiti opciju

Kod prodaje opcije dolazi do prebijanja pozicije suprotnom operacijom, odnosno kontra-kupnjom ili kontra- prodajom opcija. U slučaju da se cijena predmeta počne kretati suprotno od predviđanja, kupac će pustiti opciju da istekne jer u suprotnom dolazi do gubitka za iznos premije plaćen prilikom sklapanja ugovora. Činjenica da su opcije standardizirani ugovori pospješuje trgovanje istima. Postoji i mogućnost prodaje opcije prije roka dospeljeća, a to se događa u slučaju da će se cijena predmetne imovine u budućnosti kretati u neželjenom smjeru. Investitori na tržištu su glavni odgovorni za sastavljanje opcija, pri čemu mogu ali i ne moraju posjedovati dionice za koje izdaju opcije. Opcije pogoduju investitorima koji žele ulagati ali i biti osigurani od nastanka gubitaka u slučaju krive prognoze.

Opcije se mogu podijeliti prema vremenskom razgraničenju na europske (realizacija na datum dospeljeća) i američke (realizacija na ili prije datuma dospeljeća), prema predmetu vezane imovine na robne i financijske, prema pokrivenosti na pokrivene i nepokrivene te prema pravu iz opcije na call i put opcije.

Najčešća su dva oblika opcija: call opcije i put opcije. Prvi oblik opcije – call opcija, daje vlasniku pravo da kupi određeni instrument ili imovinu po unaprijed određenoj cijeni prije određenog datuma ili na taj datum. U situaciji kada je izvršna cijena nepovoljna za kupca, opcija se neće izvršiti (također, vrijedi i obratno). Drugi oblik opcije – put opcija, daje vlasniku opcije pravo prodaje određenoga financijskog instrumenta ili neke imovine po unaprijed utvrđenoj prodajnoj cijeni. Upis call opcije obvezuje upisnika iste da isporuči instrument ili robu po fiksnoj cijeni u budućnosti ako vlasnik opcije izvršava call. Suprotna strana ovoga opcijskog ugovora, vlasnik koji je stekao call opciju, ima pravo kupnje instrumenta ili robe u budućnosti po fiksnoj cijeni. Upis put opcije obvezuje upisnika kupiti financijski instrument ili neke drugu robu po fiksnoj cijeni u budućnosti ako vlasnik opcije izvršava put. Druga strana

ovoga opcijskog ugovora, onaj koji je stekao put opciju, stječe i pravo prodaje financijskog instrumenta ili robe po fiksnoj cijeni u budućnosti (Mijoč, Liović,2015).

3.4. Izloženost valutnom riziku

Izloženost valutnom riziku pojam je koji se često poistovjećuje sa pojmom valutni rizik. Valutni rizik označava vjerojatnost utjecaja nepredviđenih promjena deviznog tečaja na promjene vrijednosti aktive, pasive i primitka iz tekućeg poslovanja, dok s druge strane izloženost valutnom riziku označava upravo ono što je izloženo riziku, odnosno aktualne vrijednosti koje banka izlaže riziku.

Kreditna institucija je dužna prilikom analize izloženosti valutnom riziku uzeti u obzir:

- 1) utjecaj nepovoljnih kretanja tečaja na visinu otvorene devizne pozicije
- 2) promjene knjigovodstvene vrijednosti valutnih pozicija kreditne institucije proizašle iz promjene tečaja strane valute (HNB,2017).

Definirana su tri glavna oblika izloženosti valutnom riziku (Jakovčević, Novaković, 2018):

- 1) transakcijska izloženost
- 2) obračunska izloženost
- 3) ekonomska izloženost

Transakcijska izloženost

Transakcijska izloženost jesti izloženost novčanog tijeka i odnosi se na utjecaj promjena deviznog tečaja na izloženost transakcijskih računa povezanih s potraživanjima (ugovori o izvozu), obvezama (ugovori o uvozu) ili dividendama (Jakovčević,Novaković,2018). Izravni transakcijski valutni rizik banke rezultat je promjene deviznog tečaja valute u kojoj je denominiran bilo koji od tih ugovora. Negativne tečajne razlike nastale zbog izvršenja transakcija denominiranih u stranim valutama karakteriziraju transakcijski rizik. Obzirom da od datuma evidencije do datuma realizacije transakcije vrijednost valute može značajno fluktuirati, rezultat (pozitivan ili negativan) koji nastaje manjim ili većim deviznim priljevom ili odljevom naziva se transakcijskom izloženošću poduzeća. Takva vrsta valutnog rizika nastaje kada je potraživanje izraženo u stranoj valuti ili kada je obveza plaćanja budućeg datuma u stranoj valuti.

Obračunska izloženost

Obračunska izloženost predstavlja izloženost bilance valutnom riziku te prikazuje utjecaj fluktuacije deviznog tečaja na financijske pozicije tvrtke koje se objavljuju u konsolidiranim financijskim izvještajima. Translacijski ili obračunski rizik pojavljuje se kod poslovnih subjekata koji dio poslovanja vode u domaćoj valuti, a dio u stranim valutama, i koncem svakog obračunskog razdoblja prema važećim zakonskim propisima iskazuju svoje poslovanje u domaćoj valuti (Jurman, 2001). Obračunska izloženost nastaje u slučajevima kada poduzeće drži značajan dio izvora i plasmana u stranim valutama te kada su organizacijski dijelovi tvrtke u inozemstvu.

Bez obzira odvija li se cjelokupno poslovanje poduzeća u stranoj valuti ili je samo dio plasmana i izvora izražen u stranoj valuti, prilikom izrade financijskih izvještaja potrebno je preračunati u domaću valutu. Za preračun valute koristi se tečaj konverzije na taj dan.

Ekonomska izloženost

Ekonomska izloženost vidljiva je u promjeni konkurentskog položaja poduzeća na tržištu, a karakterizira ju potencijalna promjena u budućoj zaradi i novčanom tijeku nastala kao posljedica kretanja vrijednosti domaće valute. Glavni cilj ekonomske izloženosti je praćenje promjena u konkurentnosti usluga i proizvoda nekog poduzeća na tržištu.

Osim podjele na transakcijsku, obračunsku i ekonomsku, izloženost valutnom riziku možemo podijeliti i na izravnu i neizravnu izloženost (Zlata, 2015).

Izravna izloženost

Izravna ili direktna izloženost valutnom riziku prisutna je u poduzeću kod kojeg postoji nesklad u strukturi prihoda i rashoda pri poslovanju u stranoj valuti. Nastaje kod obavljanja poslova uvoza i izvoza, prodaje i proizvodnje na stranim tržištima te prilikom inozemnih investicija. Do 2022. godine dobar primjer izravne izloženosti mogla je biti struktura bankarskog tržišta u Hrvatskoj jer su financijske institucije u Hrvatskoj kapital potreban za poslovanje posuđivale na stranim tržištima s obzirom da su pretežno u vlasništvu stranih novčarskih kuća. Prelaskom na euro, smanjuje se izravna izloženost jer se banke manje zadužuju u stranoj valuti. Prije uvođenja eura banke su se zaduživale u stranoj valuti te su na taj način odmah na sebe vezale valutni rizik i direktnu izloženost promjenama vrijednosti valuta koji su bili neizbježne posljedice poslovanja banaka.

Neizravna izloženost

Izloženost valutnom riziku može biti prisutna i kod banaka koje svoju imovinu i obveze, prihode i rashode iskazuju i u domicilnoj valuti. Neizravna izloženost nastaje u situaciji kada banka ne posluje izravno s inozemstvom, nego njegovi kupci, dobavljači ili konkurenti imaju pozicije bilance i računa dobiti i gubitka denominirane u stranoj valuti. Na taj način valutni rizik stakeholdera poduzeća prelazi na samo poduzeće.

Banke koje trguju u stranim valutama izloženije su valutnom riziku od ostalih. Za uvid valutne pozicije banaka u Republici Hrvatskoj uzima se prikaz cjelokupnog kapitala i pasive uspoređujući domaću i stranu valutu.

Niže navedena tablica prikazuje postotnu strukturu imovine, obveza i kapitala banaka.

Tablica 2 Postotna valutna struktura imovine, obveza i kapitala banaka u RH

Valutna struktura u %	2017. godina		2018. godina	
	Imovina	Obveze i kapital	Imovina	Obveze i kapital
Strane valute	25,30%	48,10%	20,50%	45,90%
Kune s valutnom klauzulom	25,70%	2,30%	28%	2,30%
HRK	49%	49,60%	51,40%	51,70%

Izvor: izrada autora prema Šverko, I. (2020.) Valutni rizik u bankama

Iz navedenog se može zaključiti da je gotovo 50 % bankovnih izvora u stranim valutama (ili valutnoj klauzuli). Uzrok tomu jest činjenica da banke i dalje imaju značajne plasmane u stranim valutama što zapravo uzrokuje stanovništvo svojim odlukama o valuti štednje. Međutim, bez obzira na veliku izloženost stranim valutama, dolazi do mijenjanja trenda u korist kune te se kuna sve više počinje koristiti kao sredstvo štednje.

Tablica 3 Kretanje derivata hrvatskih banaka u razdoblju 2013.-2018.

U 000 HRK	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Izvedeni financijski instrumenti kojima je odnosna varijabla tečaj	36.486.276	49.878.164	48.723.269	29.321.996	25.291.625	26.078.684
Ukupni izvedeni financijski instrumenti	76.926.578	93.143.163	84.078.117	64.486.466	52.407.014	51.897.879
Udio financijskih instrumenata kojima je odnosna varijabla tečaj u ukupnim izvedenim financijskim instrumentima u %	47,43%	53,55%	57,95%	45,47%	48,26%	50,25%
Verižni indeks izvedenih financijskih instrumenata kojima je odnosna varijabla tečaj	-	136,70	97,68	60,18	86,25	103,11

Izvor: izrada autora prema Šverko, I. (2020.)

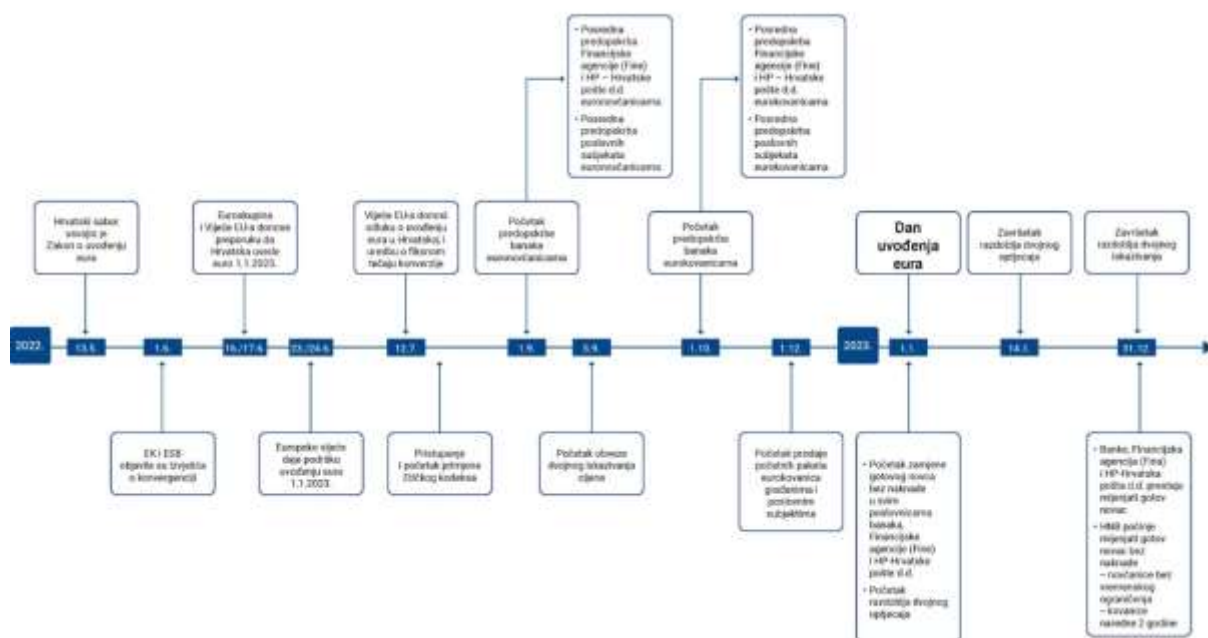
Tablica 3 prikazuje verižne indekse koji dovode do zaključka o trendu smanjivanja volumena derivativnih instrumenata s odnosnom varijablom tečaja od 2014. do 2016. godine te ponovnom rastu 2017. godine. Takav trend rezultira manjom potražnjom za navedenim instrumentima ili smanjenom potrebom koja u konačnici ima utjecaj na manju izloženost valutnom riziku.

Temeljem navedene analize može se zaključiti kako je valutni rizik u hrvatskim bankama poprilično nizak, posebno kada se uspoređuje sa izloženošću ostalih rizika. Datumom 01.siječnjom 2023. i uvođenjem eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj izloženost valutnom riziku se uvelike smanjuje.

4. Analiza utjecaja uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj na valutni rizik

Vijeće Europske unije je 12.srpnja 2022. godine donijelo odluku o usvajanju eura u Republici Hrvatskoj od 01.siječnja 2023. godine kojom je utvrđeno da Republika Hrvatska ispunjava sve potrebne uvjete za uvođenje eura kao službene valute. Također, donesena je uredba o pogledu stope konverzije eura za Hrvatsku kojom je utvrđeno da se stopa konverzije određuje na 7,534500 kuna za jedan euro. Razdobljem dvojnog optjecaja utvrđeno je razdoblje od 01.siječnja 2023. u 00:00 sati do 14.siječnja 2023. u 24:00 sata, dok je za razdoblje obveznog dvojnog iskazivanja cijena utvrđeno razdoblje od 05.rujna 2022. u 00:00 sati do 31. prosinca 2023. u 24:00 sata. (NN, 2022.) Knjigovodstvene isprave, primjerice uplatnice, računi, ispllatnice, otpremnice, izvodi sa žiro računa, koje su temelj za unos poslovnih događaja u poslovne knjige moraju biti iskazani u službenoj valuti, euru. Sukladno tome, knjigovodstvene se isprave iskazuju u kuni ako pripadaju razdoblju do 31.12.2022. godine, a u razdoblju od 01.01.2023. iskazuju se u euru. Konverzija kune u euro izvršena je bez naknade, preračunavanjem cijena i drugih novčanih iskaza.

Slika 1 Vremenski tijek aktivnosti uvođenja eura

Izvor: Euro.hr, preuzeto 25.07.2023., dostupno na: <https://euro.hr/>

4.1. Prednosti i nedostaci uvođenja eura

Analize koristi i troškova uvođenja eura provode se u svim državama članicama europodručja prije uvođenja eura. Analiza provedena za RH razlikovala se u dva segmenta od sličnih analiza za druge države članice. Prvi od segmenata bila je vremenska dimenzija koja je obuhvaćala razdoblje nakon velike financijske krize. Financijska kriza potaknula je promjene u EMU-u, posebno u dijelu koordinacije ekonomskih politika. Drugi segment koji je razlikovao analizu jest činjenica da je hrvatsko gospodarstvo visoko euroizirano što dovodi do situacije u kojoj su brojni ekonomski subjekti izloženi valutnom riziku.

Prednosti uvođenja eura

Glavna prednost uvođenja eura za hrvatsko gospodarstvo jest nestanak valutnog rizika povezanog s tečajem kune prema euru, kojemu je hrvatsko gospodarstvo bilo svojedobno izloženo. Ovaj problem se posebno veže uz poduzeća čija je vrijednost imovine vezana u stranoj valuti veća od vrijednosti u domaćoj valuti. U situaciji kada je prisutna strana valutna zaduženost gospodarstva, deprecijacija domaće valute negativno utječe na gospodarski rast. Usvajanjem eura dug izražen u stranoj valuti postaje dug u domaćoj valuti te se time smanjuje valutni rizik. Uklanjanje valutnog rizika će neizravno utjecati i na smanjenje kreditnog rizika koji se veže uz valutni, a kojem su banke najviše izložene.

Uvođenje eura dovodi do smanjenja troška zaduživanja domaćih sektora. Kamatne stope približavaju se kamatnim stopama u europodručju, što dovodi do povećanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva te osiguranja dodatnog prostora za investicije i zapošljavanja. Postoji niz čimbenika o kojima ovise kamatne stope na dug domaćih sektora, a među njima najvažniji su rizik zajmoprimca, rizik za zemlju u kojoj zajmoprimac i banka posluju te regulatorni troškovi. Uvođenje eura ima pozitivan utjecaj na većinu ovih čimbenika uz izravan utjecaj na poboljšanje financijskog stanja na domaće sektore. Isto tako, uvođenje eura trebao bi dovesti do povoljnog utjecaja na ocjenu kreditnog rejtinga države. Dinamika prinosa na dugoročne državne obveznice novih država članica europodručja također potvrđuje povoljan utjecaj uvođenja eura na kamatne stope. Stopa obvezne pričuve, koja je prije uvođenja eura iznosila 12%, sada iznosi 1%. Također, trebala bi biti ukinuta i obveza održavanja minimalno potrebnih deviznih potraživanja koja je prethodne godine iznosila 17%. Očekuje se da će navedene izmjene smanjiti regulatorni trošak s procijenjenih 0,45% na kraju 2016. godine na samo 0,01%. Kao posljedica znatnog smanjenja regulatornog troška s kojim se suočavaju banke,

kamatne stope na bankovne kredite bi se trebale smanjiti, odnosno približiti onima u državama europodručja (Vlada RH, HNB, 2018).

Države koje posjeduju vlastitu valutu izloženije su nastanku valutnih i bankovnih kriza. Valutnu krizu mogu pokrenuti različiti domaći i vanjski činitelji, a nastaju pri izraženom pritisku na tečaj domaće valute koja pritišće središnju banku da prodajući smanjuje međunarodne pričuve i povećava domaće kamatne stope kako bi na taj način očuvala stabilan tečaj ili bi u suprotnom moglo doći do deprecijacije domaće valute. Bankovnu krizu može potaknuti valutna kriza u situaciji kada slabljenje domaće valute dovodi do pogoršanja bilanci banaka. Bankovna kriza prethodi valutnoj krizi ako prilikom većeg podizanja deviznih depozita dolazi do nemogućnosti ostvarivanja dovoljne količine devizne likvidnosti. Uvođenjem eura mogućnost pojave bankovnih i valutnih kriza se smanjuje. Isto tako, smanjuje se rizik da privremeni poremećaji likvidnosti dovedu do propadanja solventnih banaka uzrokovanog nedovoljnim zalihama devizne likvidnosti (Vlada RH i HNB, 2018.).

Niži transakcijski troškovi su također jedna od prednosti uvođenja eura. Transakcijski troškovi odnose se na troškove koji nastaju prilikom pretvorbe kune u euro. Proizlaze iz razlike kupovnog i prodajnog tečaja te provizija i naknada banaka prilikom konverzije. Procjenjuje se da transakcijski trošak domaćih sektora (kućanstava i poduzeća) zbog transakcija zamjene kuna u eure i obratno iznosi od 0,1 do 0,3% BDP-a na godišnjoj razini, što odgovara procjenama drugih država koje su uvodile euro (Vlada RH i HNB, 2018.). U transakcijske troškove mogu se ubrojiti i naknade za nacionalna i prekogranična plaćanja u eurima. Prelaskom na euro naknade se smanjuju na razinu prethodnih naknada za nacionalna kunska plaćanja.

Euro kao nova nacionalna valuta može pridonijeti jačanju međunarodne razmjene i ulaganja na način da dolazi do jačanja konkurentnosti i smanjivanja ranjivosti domaćeg gospodarstva. Smanjenje transakcijskih troškova, veća transparentnost i lakša usporedivost cijena poticaj su međunarodnoj razmjeni. Monetarna unija pridonosi jačanju međusobne trgovine te povećava broj izvoznih poduzeća kao što i proširuje asortiman njihovih izvoznih proizvoda. Oko dvije trećine hrvatske robne razmjene odvija se s članicama europodručja, iz kojih dolazi i malo više od dvije trećine ukupnih inozemnih izravnih ulaganja u Hrvatsku. Zastupljenost u turističkoj potrošnji u Hrvatskoj je također visoka, pa tako posjetitelji iz država koje rabe euro ostvaruju gotovo 70% ukupnih prihoda od turizma i više od 60% ukupnih noćenja i dolazaka stranih gostiju. Smatralo se da će uvođenje eura pozitivno utjecati na turističku djelatnost jer su zbog

dosadašnje kune europske turističke destinacije, koje koriste euro kao službenu valutu, ostvarivale konkurentsku prednost na europskom turističkom tržištu (Vlada RH, HNB, 2018).

Nakon uvođenja eura, HNB je stekao pravo sudjelovanja na godišnjoj raspodjeli monetarnog prihoda na razini Eurosustava što bi trebalo imati pozitivan utjecaj na višak prihoda nad rashodima HNB-a koji se uplaćuje u državni proračun. Država se odriče prava na emisiju nacionalne valute te prava na raspolaganje vlastitom emisijskom dobiti. Nadalje, monetarni prihod središnje banke ima mogućnost povećanja nakon uvođenja eura jer na taj način stječe pravo na udio u ukupno prikupljenom monetarnom prihodu Eurosustava.

Ulaskom u monetarnu uniju Republika Hrvatska ima pravo pristupa Europskom mehanizmu za stabilnost (ESM) čija je glavna zadaća pružanje pomoći državama koje se susreću s financijskim poteškoćama. Države članice koje sudjeluju i u bankovnoj uniji imaju pravo koristiti ESM kao zajednički mehanizam koji im pomaže u slučaju snažnih poremećaja u bankovnom sustavu.

Nedostaci uvođenja eura

Gubitak samostalne monetarne i tečajne politike jedan je od nedostataka koji nastaju uvođenjem eura kao nacionalne valute u Republici Hrvatskoj. Rezultat toga jest HNB-ovo sudjelovanje u vođenju zajedničke monetarne politike ESB-a s ostalim nacionalnim središnjim bankama Eurosustava. Nakon uvođenja eura država se više ne može koristiti deviznim tečajem kao alatom za povećanje konkurentnosti gospodarstva te postoji mogućnost da zajednička monetarna politika određena od strane ESB-a može biti neadekvatna za državu ako koristi poslovni plan koji se razlikuje od ostatka zemlje. Ograničenja monetarnoj i tečajnoj politici u malim gospodarstvima proizlaze iz njihove osjetljivosti na međunarodne tokove kapitala, prijenosa tečajnih kretanja na potrošačke cijene te zaduživanja u stranoj valuti. U Hrvatskoj je visok udio banaka u stranom vlasništvu te se one mogu izravno zaduživati kod svojih matrica koje se nalaze u europodručju i time umanjuju učinkovitost kamatnog kanala monetarne politike HNB-a. Isto tako, na međunarodnom tržištu većina se malih država može zaduživati jedino u stranoj valuti te zbog toga nastoje izbjegavati prekomjerno fluktuiranje svojih valuta što za posljedicu ima smanjenje prostora za aktivno vođenje monetarne i tečajne politike. Ključan činitelj stabilnosti cijena u malim državama često je stabilnost tečaja zbog visokog udjela uvoznih proizvoda u potrošačkoj košarici. Monetarna politika u Republici Hrvatskoj bila je zasnovana na održavanju stabilnosti tečaja kune prema euru jer joj je zadatak bio očuvanje

stabilnosti cijena i financijske stabilnosti. Kuna nije bila fiksno vezana uz euro, nego se na deviznom tržištu tečaj formirao ovisno o ponudi i potražnji za devizama. Stabilnost tečaja kune prema euru bila je vrlo bitna prije prelaska na euro zbog visoke razine duga koji je bio vezan uz euro.

Rizik koji nosi članstvo u monetarnoj uniji očituje se u tome što zajednička monetarna politika ne mora odgovarati cikličkim potrebama gospodarstva neke države članice. S obzirom da monetarnu uniju tvori veći broj država članica, vrlo često se može dogoditi da se stope gospodarskog rasta i inflacije razlikuju. Sukladno tome, jedinstvena monetarna politika neće biti u mogućnosti zadovoljiti potrebe svih država članica. Na primjer, ako neka država članica bilježi snažniju inflaciju i dinamičniji gospodarski rast od ostatka unije, jedinstvena monetarna politika koja je zajednička svim državama članicama može imati suviše ekspanzivan utjecaj te na taj način može dodatno pridonositi pregrijavanju gospodarske aktivnosti. Monetarna politika ESB-a ne bi trebala imati negativan utjecaj na hrvatsko gospodarstvo s obzirom da je poslovni ciklus u Hrvatskoj usklađen sa poslovnim ciklusom u europodručju. Čak je stupanj usklađenosti poslovnog ciklusa Hrvatske podjednak ili bolji u odnosu na druge države članice europodručja.

Gubljenjem samostalne monetarne politike dolazi do povećanja naglaska na potrebu vođenja primjerene fiskalne politike. Procedure ekonomskog upravljanja na razini EU-a čiji je zadatak poticati aktivniju provedbu mjera ekonomske politike s ciljem postizanja uravnoteženog gospodarskog rasta u državama članicama pridonose odgovornom vođenju ekonomske politike u Hrvatskoj.

Porast razine cijena zbog konverzije nacionalne valute u euro u pravilu je vrlo blag. Prilikom konverzije poduzeća često zaokružuju iznose cijena naviše, a ne simetrično. Znatno dio cijena formira se na atraktivnoj razini koja podrazumijeva formiranje cijena da završavaju znamenkom 9 te time stvaraju psihološki utjecaj niže vrijednosti ili zaokružuju cijene kako bi plaćanje učinili praktičnim. Nadalje, očekivalo se da će utjecaj konverzije na inflaciju biti blag. Godišnja stopa inflacije u siječnju 2023. iznosila je 12,5% mjereno harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena, nakon 12,7% u prosincu 2022., zahvaljujući usporavanju rasta cijena energije (s 14,7% na 12,1%) i cijena prehrambenih proizvoda (sa 16% na 14,8%). Istovremeno se godišnji rast cijena industrijskih proizvoda tek neznatno usporio (s 11,2% na 11,1%), dok se godišnji rast cijena usluga ubrzao s 9,9% na 11,5%. Godišnja stopa ukupne inflacije mjereno nacionalnim indeksom potrošačkih cijena u siječnju je iznosila 12,7%, nakon 13,1% u prosincu (HNB, 2023). Blago usporavanje inflacije u siječnju na tragu je očekivanja HNB-a, utemeljenih

na smanjenju cijena naftnih derivata i ocjenama usporavanja godišnjeg rasta cijena hrane izvedenim uz kretanja cijena u maloprodajnim lancima. Usporavanju inflacije pridonijelo je i pojeftinjenje sirovina na svjetskom tržištu, vidljivo od sredine prošle godine, kao i postupno otklanjanje preostalih uskih grla u opskrbnim lancima. S druge strane, još nisu vidljivi znatniji učinci slabljenja gospodarske aktivnosti. Imajući u vidu naznake popuštanja inflacijskih pritisaka na globalnoj razini, kao i statističke elemente u smislu povoljnog učinka baznog razdoblja, u nastavku 2023. očekuje se daljnje postupno usporavanje godišnje stope inflacije, iako će ona još neko vrijeme ostati povišena. Međutim, ne smije se zanemariti da su rizici da buduća ostvarenja inflacije budu viša od projiciranih i dalje znatni (HNB,2023).

Sljedeća negativnost koju nosi uvođenje eura jest rizik prekomjernih kapitalnih priljeva te akumulacija u makroekonomskoj ravnoteži. Nakon što država pristupi monetarnoj uniji moguće je da će biti izložena snažnom kapitalnom priljevu i nagomilavanju unutarnjih i vanjskih ravnoteža. Optimizam inozemnih vjerovnika i domaćih gospodarskih subjekata glede njihove realne konvergencije nalazi se u pozadini snažnih kapitalnih priljeva u rubne države članice. Osim toga, ukorijenilo se mišljenje da je jedinstvena zajednička monetarna politika izjednačila rizike država članica zbog čega je došlo do zanemarivanja specifičnih ranjivosti pojedinih zemalja. Uspostavljanjem monetarne unije eliminirane su premije za valutni rizik i stabilizirana inflacijska očekivanja u perifernim članicama Unije. Snažnu ekspanziju kreditiranja i pregrijavanje domaće potražnje u perifernim državama članicama kao i pojavu značajnih makroekonomskih ravnoteža uzrokovalo je smanjenje kamatnih stopa usred integracije financijskih tržišta te prociklička fiskalna politika. Nakon globalne financijske krize u rujnu 2008., priljev kapitala i domaća potražnja su se iznenadno smanjile, što je izazvalo duboku i dugu recesiju u tim državama članicama. Ne-euro zemlje područja, uključujući Hrvatsku, također su zabilježile snažne priljeve kapitala prije izbijanje financijske krize. Obilni priljevi kapitala u zemlje srednje i istočne Europe bili su odraz globalnih financijskih uvjeta, ali i domaćih čimbenika u obliku liberalizacije financijskih sustava i uklanjanje ograničenja kapitalnih transakcija u kontekstu procesa pristupanja ovih zemalja EU (Vlada RH i HNB,2018).

Jednokratni troškovi konverzije pojavili su se pri zamjeni valute, neposredno prije i u kratkom razdoblju nakon samog uvođenja eura. Troškovi se odnose na izradu novčanica i kovanica eura, njihovu distribuciju te povlačenje novčanica i kovanica kune uz ostale prilagodbe gotovim novcem (prilagodbe bankomata). Također, prilagodba informatičkih i računovodstvenih sustava te sustava za izvještavanje za poslovne subjekte, zatim troškovi informacijske

kampanje i edukacije zaposlenika s posebnim naglaskom na financijske institucije prouzročili su jednokratne troškove. Visok stupanj euroizacije hrvatskog gospodarstva uz turizam koji generira veliki priljev eurske gotovine doveli su do očekivanja da bi troškovi konverzije trebali biti niži u odnosu na nove države članice koje su već uvele euro. Uz to napravljena je procjena da će informatičke i računovodstvene prilagodbe biti relativno male zbog činjenice da je znatan dio financijskog sektora u vlasništvu institucija iz europodručja. S druge strane, jednokratni troškovi konverzije mogli bi biti viši zbog velikog udjela malih i srednje velikih poduzeća u gospodarstvu RH, nego što je to u drugim državama članicama kod kojih taj sektor gospodarstva nije toliko izražen.

Jednokratni troškovi pristupanja Hrvatske narodne banke Eurosustavu odnose se na uplatu preostalog dijela upisanog kapitala ESB-a, prijenos međunarodnih pričuva na ESB te uplatu određenog iznosa kao doprinosa rezervama ESB-a. Navedene obveze podmiruju se u iznosu temeljenom na ključu za upis kapitala ESB-a koji predstavlja udio svake nacionalne središnje banke u kapitalu ESB-a, te odražava udio države članice u ukupnom stanovništvu i BDP-u Europske unije. Ključ za upis kapitala za HNB trenutno iznosi 0,6023% (Vlada RH i HNB, 2018.).

Sudjelovanje u pružanju financijske pomoći drugim državama članicama može se shvatiti kao jedan od troškova, odnosno nedostataka uvođenja eura. Glavni trošak odnosi se na uplatu određenog iznosa u temeljni kapital ESM-a. Udio koji svaka država članica treba uplatiti određuje se prema ESM-ovu ključu za uplatu kapitala. Posebno se vodi računa o tome da nisu sve države članice jednako razvijene. Stoga se uvodi zakon da u slučaju ako država članica u trenutku uvođenja eura ostvaruje BDP po stanovniku niži od 75% prosjeka EU-a ima pravo korigirati svotu kapitala za uplatu.

4.2. Utjecaj na poslovanje banaka i računovodstveno izvještavanje

Banke su imale središnju ulogu u postupku konverzije jer su provele glavninu transakciju zamjene kunskog gotovog novca za građane i poduzeća, kao i konverziju kunskih depozita. Banke su, kao i svi ostali subjekti, dužne dvojno iskazivati iznose u određenom periodu. Navedena obveza odnosi se na sve dokumente koji su rezultat odnosa banke s klijentom,

primjerice izvješća o stanju na tekućem, štednom ili žiroračunu, potvrde o obavljenim transakcijama, izvješća o stanju duga. Usklade banaka sa pravilima dvojnog iskazivanja zahtijevaju i nova softverska rješenja i prilagodbe. Nakon uvođenja eura sve bezgotovinske transakcije vrše se isključivo u eurima, a po isteku razdoblja dvojnog optjecaja i sve gotovinske transakcije. Kunski krediti i krediti s valutnom klauzulom u eurima, koje klijenti imaju ugovorene kod banke, nastavit će vrijediti i nakon konverzije, ali se plaćanja po tim kreditima ubuduće izvršavati u eurima.

U razdoblju prilagodbe banke su se morale pripremiti i na zamjenu gotovog novca. Banke su od HNB-a, četiri mjeseca prije uvođenja eura, zaprimile određene količine novčanica i gotovog novca. Na taj način, banke su se osigurale dovoljnim količinama za opskrbu poduzeća i građana kovanim novcem i novčanicama kako bi im mogle pružiti usluge zamjene kune eurom u potrebnom obujmu. Banke su raspodijeljeni gotovi novac čuvale do dana uvođenja eura, te je novac bio u vlasništvu HNB-a, a ne banaka što znači da ga banke ne mogu evidentirati kao imovinu u svojim bilancama. Također, banke su bile dužne osigurati kapacitete za pohranu zaprimljenog kuskog gotovog novca od poduzeća i građana. Nadalje, bankomati su bili prilagođeni da do dana koji prethodi uvođenju eura isplaćuju kune, a od 01.siječnja 2023. isključivo eure (Vlada RH i HNB,2020).

Prema navodima Hanfe iz siječnja 2023. uvođenje eura u sektoru financijskih usluga uspješno je provedeno i završeno. Pripreme za konverziju financijskih društava bile su temeljite i započele su na vrijeme pa Hanfa nije zabilježila nikakve propuste i nedostatke. Zagrebačka burza i Srednje klirinško depozitarno društvo već su ranije proveli postupak dvojnog iskazivanja cijena pa se tako na Zagrebačkoj burzi može vidjeti vrijednost dionica u eurima, ali i u kunama te je uz to vidljiv i cjenik usluga. Uz navedeno, izvršena je prilagodba svih burzovnih indeksa euru. Nepromijenjenima su ostale sve povijesne vrijednosti indeksa. Obveza svih dioničkih društava jest preračunati iznos temeljnog kapitala i postojećih dionica u euro, zaokruženo na eurocent. Dobiveni iznos dužni su uskladiti s aktualnim propisima koji uređuju trgovačka društva te navedene promjene upisati u sudski registar i pri SKDD-u (HANFA,2022.).

Konverzija kune eurom zahtijeva prilagodbu na više polja pa tako uključuje i prilagodbu računovodstva, financijskog izvještavanja, prijava poreza i drugih javnih davanja. Odgovarajući informacijski sustav koji je izvor važnih kvantitativnih i kvalitativnih informacija oslonac je računovodstvenim procesima. Stoga, prilagodba informacijskog sustava

predstavlja podlogu za prilagodbu ostalih elemenata računovodstveno-financijskog poslovanja poslovnog subjekta.

Preračunavanje i izvještavanje financijskih institucija

Financijske institucije i društva, uključujući Središnje klirinško depozitarno društvo (SKDD) i Zagrebačku burzu (ZSE) izvršili su sva preračunavanja povezana s financijskim uslugama i proizvodima. Kreditne institucije i pružatelji financijskih usluga bili su dužni obavijestiti potrošače najkasnije tri mjeseca prije datuma uvođenja eura putem općenite obavijesti. Općenita obavijest obuhvaća sve bitne informacije o preračunavanju i postupku uvođenja eura koje su važne za potrošača, a potrošač je bio obavješten putem oglasa u tiskanim javnim glasilima ili putem internet stranice društva.

Prilagodbe kamatnih stopa kod ugovora o leasingu

Kamatna stopa nakon uvođenja eura ostaje nepromijenjena u slučaju ugovorene fiksne kamatne stope. Kod ugovora s promjenjivom kamatnom stopom, primjerice kod ugovora uz nacionalnu referentnu stopu (NRS) za kunu, nakon datuma uvođenja eura koristit će se NSR za euro. Navedene promjene kamatnih stopa uzrokovane konverzijom neće dovesti do porasta kamatnih stopa zbog uvođenja eura (HANFA,2022).

5. Računovodstveni tretman valutnog rizika i izvještavanje o valutnom riziku

5.1. Računovodstveni tretman valutnog rizika

Transakcije u stranim valutama su transakcije koje su denominirane u stranoj valuti ili pak zahtijevaju podmirenje u stranoj valuti. Prevođenjem određenog broja jedinica jedne valute u drugu po različitom valutnom tečaju nastaju tečajne razlike. U računovodstvenom tretmanu tečajnih razlika relevantan je spot tečaj koji je aktualni tečaj u trenutku izvršenja određene transakcije i zaključni tečaj koji je aktualni tečaj na datum sastavljanja financijskih izvještaja kada se stavke u stranoj valuti prevode na domaću (funkcionalnu) valutu. Transakcija u stranoj valuti nastaje kada jedna strana kupuje ili prodaje robu ili usluge čija je cijena denominirana u stranoj valuti, uzima ili daje u zajam sredstva pri čemu su obveze ili potraživanja denominirani u stranoj valuti, postaje jedna od strana neizvršenog ugovora u stranoj valuti te na drugi način stječe ili prodaje imovinu ili formira ili prodaje obveze denominirane u stranoj valuti (Vašiček, Broz Tominac, 2016).

5.1.1. Početno i naknadno mjerenje

Financijski instrument svaki je ugovor temeljem kojeg nastaje financijska imovina jednog subjekta i financijska imovina ili vlasnički instrument drugog subjekta.

Financijska imovina je svaka imovina koja je:

- a) novac
- b) vlasnički instrument drugog subjekta
- c) ugovorno pravo na primitak novca ili druge financijske imovine od drugog subjekta ili razmjenu financijske imovine ili financijskih obveza s drugim subjektom pod uvjetima povoljnim za subjekt
- d) ugovor koji će se podmiriti ili se može podmiriti vlastitim vlasničkim instrumentima subjekta (MRS 32, 2005.)

Početno priznavanje financijske imovine određuje trenutak kada subjekt postaje jedna od ugovornih strana na koju se primjenjuju ugovorni uvjeti instrumenta. Prestanak priznavanja financijske imovine nastupa kada su ugovorna prava na novčane tokove od financijske imovine istekla.

Kriteriji koje financijski instrumenti prilikom priznavanja financijske imovine moraju zadovoljavati su vjerojatnost buduće ekonomske koristi i pouzdanost mjerenja.

Financijska imovina se može klasificirati temeljem subjekta poslovnog modela upravljanja i obilježja financijske imovine s ugovorenim novčanim tokovima u sljedeće skupine:

1. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka
2. Financijska imovina po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit
3. Amortizirani trošak nabave

(Službeni list EU,2016.)

Financijska imovina se vrednuje po amortiziranom trošku nabave ukoliko su ispunjena oba uvjeta navedena u nastavku:

- a) Financijska imovina se drži u okviru poslovnog modela čija je svrha držanje financijske imovine radi prikupljanja ugovornih novčanih tokova
- b) Na temelju ugovornih uvjeta financijske imovine na određene datume nastaju novčani tokovi koji su samo plaćanje glavnice i kamata na nepodmireni iznos glavnice

Financijska imovina se vrednuje po fer vrijednosti kroz ostalu sveobuhvatnu dobit ako su ispunjena sljedeća dva uvjeta:

- a) Financijska se imovina drži u okviru poslovnog modela čiji se cilj ostvaruje i prikupljanjem ugovornih novčanih tokova i prodajom financijske imovine
- b) Na temelju ugovornih uvjeta financijske imovine na određene datume nastaju novčani tokovi koji su samo plaćanje glavnice i kamata na nepodmireni iznos glavnice

Svi ostali oblici financijske imovine koji se ne mogu klasificirati u neku od prethodne dvije kategorije, vrednuju se po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka.

Financijska imovina po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka uglavnom predstavlja financijsku imovinu koju subjekt drži s namjerom trgovanja, odnosno prodaje u kratkom roku (Službeni list EU, 2016.).

Početno mjerenje financijske imovine dijeli se na mjerenje prema trošku stjecanja po fer vrijednosti i prema trošku stjecanja po fer vrijednosti uvećanom za transakcijske troškove. Trošak stjecanja po fer vrijednost uključuje financijsku imovinu po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka bez transakcijskih troškova te financijsku imovinu raspoloživu za prodaju s financijskim troškovima. S druge strane, transakcijski troškovi se odnose na troškove kupnje, izdavanja ili prodaje financijske imovine.

Također, subjekt financijsku imovinu naknadno mjeri prema:

- Amortiziranom trošku

- Fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka
- Fer vrijednosti kroz ostali sveobuhvatnu dobit

Promjene fer vrijednosti stvaraju učinke koji proizlaze iz naknadnog mjerenja financijske imovine te mogu biti iskazani u izvještaju o dobiti banke ili izvještaju o financijskom položaju. Promjene fer vrijednosti financijske imovine po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka se, u slučaju povećanja fer vrijednosti, iskazuju kao prihod, dok se u slučaju smanjenja fer vrijednosti iskazuju kao rashod.

Financijska obveza je svaka obveza koja je:

a) ugovorna obveza da se

- isporuči novac ili druga financijska imovina drugom subjektu ili
- razmijeni financijska imovina ili financijska obveza s drugim subjektom prema uvjetima koji su potencijalno nepovoljni za subjekt

b) ugovor koji će se namiriti ili se može namiriti vlastitim vlasničkim instrumentima subjekta i predstavlja:

- neizveden instrument na temelju kojeg subjekt jest ili može biti obvezan isporučiti promjenljivi broj vlastitih vlasničkih instrumenata ili
- izveden financijski instrument koji će se namiriti ili se može namiriti na način drukčiji od razmjene fiksnog iznosa novca ili druge financijske imovine za fiksni broj vlastitih vlasničkih instrumenata drugog subjekta. U tu svrhu, prava, opcije ili varanti kojima se stječe fiksni broj vlastitih vlasničkih instrumenata subjekta za fiksni iznos bilo koje valute su vlasnički instrumenti ako subjekt svim svojim postojećim vlasnicima ponudi prava, opcije ili varante iste klase razmjerno svojim vlastitim neizvedenim vlasničkim instrumentima. Također, u tu svrhu, vlastiti vlasnički instrumenti subjekta samo prilikom likvidacije i koji su klasificirani u vlasničke instrumente, ili instrumente koji su ugovori o budućem primitku ili budućoj isporuci vlastitih vlasničkih instrumenata subjekta. Iznimno, instrument koji udovoljava definiciji financijske obveze se klasificira kao vlasnički instrument ako ima sva relevantna obilježja i ispunjava druge uvjete (MRS 32, 2005.)

Financijske se obveze mogu klasificirati u jednu ili dvije kategorije, ovisno o modelu naknadnog mjerenja (Službeni list EU, 2016.):

- Financijske obveze po fer vrijednosti kroz račun dobiti i gubitka
- Financijske obveze po amortiziranim trošku

Kod početnog priznavanja, financijske obveze po amortiziranom trošku mjere se po njihovoj fer vrijednosti uvećanoj za transakcijske troškove koji su izravno povezani sa stjecanjem ili isporukom financijske obveze, dok se kod financijskih obveza koje se priznaju po fer vrijednosti kroz dobit ili gubitak transakcijski troškovi ne uključuju u početnu vrijednost.

U pogledu valutnog rizika bitno je obratiti pozornost na derivativne financijske instrumente. Prema početnom mjerenju derivativna financijska imovina priznaje se po fer vrijednosti bez transakcijskih troškova, dok se naknadno mjerenje vrši po fer vrijednosti na izvještajni datum. Učinci naknadnog mjerenja na financijski položaj banke očituju se povećanjem fer vrijednosti kroz povećanje financijske imovine i prihoda. S druge strane smanjenje fer vrijednosti dovodi do smanjenja financijske imovine te rashoda.

Kod početnog priznavanja transakcije u stranoj valuti istu je potrebno evidentirati u izvještajnoj valuti primjenjujući spot tečaj između izvještajne valute i strane valute na datum transakcije pri čemu se pod tečajem na datum transakcije podrazumijeva spot tečaj. Često se iz praktičnih razloga primjenjuje prosječni tjedni ili mjesečni tečaj za sve transakcije u stranoj valuti koje nastanu u tijeku tog razdoblja. Međutim, ukoliko se tečajevi valuta značajno mijenjaju onda nikako nije prikladna primjena prosječnog tečaja za određeno razdoblje (Vašiček, Broz Tominac, 2016.).

5.1.2. Gubitak/dobitak uzrokovan valutnim rizikom

Promjene tečaja valuta i promjene cijene zlata mogu za banke značiti gubitak ili dobitak, ovisno o kretanju tečajeva. Do gubitka može doći zbog pada vrijednosti potraživanja ili neke druge imovine izražene u stranoj valuti ili zbog povećanja obveze za plaćanje u stranoj valuti. Sam valutni rizik nastaje prilikom neusklađenosti vrijednosti aktive s jedne strane te kapitala i pasive s druge strane, koji su denominirani u stranoj valuti. Također, može nastati zbog neusklađenosti između stranih potraživanja i dugovanja izraženih u domaćoj valuti. Rezultat navedenog se može prikazati kao dobit ili gubitak, ovisno o smjeru kretanja deviznih tečajeva ili o činjenici koliko je neka banka opskrbljena u stranoj valuti. Primjerice, u situaciji neto duge valutne pozicije, deprecijacija domaće valute rezultirat će u obliku neto dobiti za banku, dok će s druge strane aprecijacija dovesti do gubitka.

5.2. Izvještavanje o valutnom riziku kroz godišnje financijske izvještaje i izvještaje za potrebe supervizora

Zakon o kreditnim institucijama iznosi zahtjeve u pogledu financijskog izvještavanja financijskih institucija. Zahtjevi su upućeni prema izvještavanju Hrvatske narodne banke i javnosti. Kreditna institucija dužna je Hrvatskoj narodnoj banci u roku od 15 dana od dana primitka revizorskog izvješća, a najkasnije u roku od tri mjeseca od isteka poslovne godine na koju se odnose godišnji financijski izvještaji dostaviti sljedeća izvješća:

- 1) revizorsko izvješće od obavljenoj zakonskoj reviziji godišnjih financijskih izvještaja grupe kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj, uključujući i te financijske izvještaje
- 2) godišnje izvješće i konsolidirano izvješće u skladu s propisima koje uređuje računovodstvo
- 3) izvješće o reviziji za potrebe Hrvatske narodne banke (NN,2023.)

Prema Odluci o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja kreditnih institucija u godišnje financijske izvještaje ubrajamo sljedeće.

- 1) Izvještaj o financijskom položaju (bilanca)
- 2) Račun dobiti i gubitka
- 3) Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti
- 4) Izvještaj o novčanim tokovima
- 5) Izvještaj o promjenama kapitala
- 6) Bilješke uz financijske izvještaje

Financijski izvještaji koji se dostavljaju za potrebe Hrvatske narodne banke odnosno regulatora, sastavljaju se na temelju Odluke o statističkom izvješću banke, Odluke o statističkom i bonitetnom izvješćivanju, Odluke o nadzornim izvještajima kreditnih institucija i Odluke o izvješćivanju o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku. Kreditne institucije su dužne, godišnje financijske izvještaje i godišnje izvješće, izvješće revizije te konsolidirane godišnje financijske izvještaje dostaviti FINI kako bi ih mogla javno objaviti.

Odluka o izvješćivanju o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku određuje način izračuna ukupne otvorene devizne pozicije kreditnih institucija te rokove i način izvješćivanja Hrvatske narodne banke o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku. Kreditna institucija dužna je u otvorenu deviznu poziciju u pojedinoj stranoj valuti uključiti sljedeće elemente (NN, 2014.):

- 1) neto promptnu (*spot*) poziciju u valuti, odnosno u zlatu
- 2) neto terminsku (*forward*) poziciju
- 3) neopozive garancije/jamstva, nepokrivene akreditive i slične instrumente na temelju kojih će kreditna institucija morati izvršiti plaćanje
- 4) buduće neto prihode/rashode koji još nisu obračunati
- 5) neto delta-ekvivalent ukupne knjige valutnih opcija i opcija na zlato, izračunat u skladu s metodom delta-plus
- 6) tržišnu vrijednost bilo koje druge opcije čiji je odnosni financijski instrument iskazan u stranoj valuti

Otvorena devizna pozicija kreditne institucije u pojedinoj valuti može biti duga ili kratka. Kreditna institucija ima kratku deviznu poziciju u valuti (ili zlatu) kada je zbroj elemenata koji čine otvorenu deviznu poziciju negativan. S druge strane, kreditna institucija ima dugu deviznu poziciju kada je zbroj elemenata pozitivan. Kreditna institucija dužna je HNB-u dostavljati izvješće Otvorene devizne pozicije u pojedinim valutama (NN,2014).

Datumom 01.siječnja 2023. nastupa niz promjena vezanih uz valutni rizik. Prelaskom na euro dolazi do znatnog smanjenja, pa čak i nestanka valutnog rizika u bankama. Sukladno tome,02.siječnja 2023. godine donesena je Odluka o prestanku važenja Odluke o izvješćivanju o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku. Niže su navedeni podaci o valutnom riziku Zagrebačke banke i Privredne banke Zagreb za 2022. godinu.

5.2.1. Zagrebačka banka d.d.

Zagrebačka banka vodeća je banka u Republici Hrvatskoj i članica UniCredita, paneuropske komercijalne banke s jedinstvenom ponudom usluga u Italiji, Njemačkoj, srednjoj i istočnoj Europi.

Najznačajniji tržišni rizici kojima je Zagrebačka banka izložena su valutni rizik i kreditni rizik. Valutni rizik za Banku označava rizik uzrokovan nepovoljnim kretanjima tečaja u kreditnim, depozitnim i investicijskim aktivnostima. Rizik se prati na dnevnoj osnovi, kako je određeno propisima i internim limitima, za pojedine valute i u ukupnom iznosu, za svu imovinu i obveze u stranim valutama ili vezane za strane valute.

Banka trguje jednostavnim kamatnim i valutnim derivativnim ugovorima s razlogom upravljanja kratkoročnom likvidnošću, pružanja rješenja prema potrebama klijenata te cjelokupnog upravljanja kamatnim rizikom. Tržišta zaključuju valutne derivativne transakcije kako bi upravljali valutnom i likvidnom strukturom izvještaja o financijskom položaju. OTC derivativni ugovori kojima banka trguje s korporativnim klijentima uključuju valutne i kamatne derivative koji se koriste za zaštitu od rizika. Tržišna vrijednost OTC derivativa računa se općeprihvaćenim modelima vrednovanja koristeći ulazne parametre. Uglavnom su ulazni parametri za jednostavne OTC derivative, kao što su valutni forward ugovori i kamatni ugovori, dostupni na tržištu. Dostupnost tržišno prepoznatljivih cijena i ulaznih parametara modela vrednovanja smanjuje neizvjesnost određivanja fer vrijednosti. OTC derivativima se dodjeljuju razine 2 ili 3, ovisno o dostupnosti i značajnosti ulaznih parametara korištenih za vrednovanje te o općim uvjetima na financijskim tržištima (Zagrebačka banka, 2023.)

Tablica 4 Derivativna financijska imovina Zagrebačke banke

	2022. NOMINALNI IZNOS	2022. FER VRIJEDNOST	2021. NOMINALNI IZNOS	2021. FER VRIJEDNOST
Derivativna financijska imovina koja se drži radi trgovanja-OTC proizvodi				
Valutni terminski i swap ugovori	355	1	1.869	41
Međ valutni kamatni swapovi	14.977	1.063	11.504	812
Kamatni swapovi	2.245	400	1.691	176
Robni swapovi	2	-	-	-
	17.579	1.464	15.064	1.029
Derivativna financijska imovina,				

računovodstvo zaštite				
Kamatni swapovi- mikro računovodstvo zaštite fer vrijednosti	4.091	481	1.464	43
	21.670	1.945	16.528	1.072

Izvor: obrada autora prema Zagrebačka banka, Godišnje izvješće 2022. godine, dostupno na :

<https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2022>

Na razini ZABA Grupe uspostavljen je sustav upravljanja rizicima, definirane su strategije, politike i procedure te stupanj prihvatljive razine rizika i njegovo praćenje. Limiti rizika postavljaju se sukladno iznosu regulatornog kapitala i primjenjivi su na sve vrste rizika. Također, Grupa je utvrdila limite za potencijalne godišnje gubitke mjerene Value-at-Risk metodom za valutni rizik, a uz to i za kamatni rizik, cjenovni rizik te rizik kamatne marže. U pokušaju zaštite od rizika pomažu strategije upravljanja rizicima i poslovne strategije koje se definiraju na godišnjoj razini. Cilj upravljanja rizicima jest kontrola i upravljanje izloženosti rizicima u okvirima prihvatljivih vrijednosti parametara kako bi se mogla osigurati solventnost banke, uz paralelnu optimizaciju povrata na rizik.

Tablica 5 Prikaz rizika prema VaR metodi mjerenja

U TISUĆAMA KN

	KRAJ GODINE	FV RDIG	KRAJ GODINE	FV OSD
	2022.	KRAJ GODINE 2021.	2022.	KRAJ GODINE 2021.
Kamatni rizik	1.672	1.165	21.021	3.951
Rizik kamatne marže	-	17	10.482	8.843
Valutni rizik	373	299	-	-
Cjenovni rizik vrijednosnica	863	647	-	-
Ukupni VaR	885	1.198	27.833	9.681

Izvor: obrada autora prema Zagrebačka banka, Godišnje izvješće 2022. godine, dostupno na:

<https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2022>

Value at Risk (VaR) definira gubitak vrijednosti portfelja tijekom jednog dana uz razinu pouzdanosti od 99%. Izračunava se dnevno i definira na temelju fer vrijednosti kroz dobit i gubitak (FV RDIG) i fer vrijednosti kroz pozicije ostale sveobuhvatne dobiti (FV OSD).

Ukupni VaR FV OSD na razini Grupe u 2022. godini se povećao u odnosu na 2021. godinu zbog ažuriranja povijesnog uzorka koji se koristi pri izračunu te uzima u obzir posljednjih 250

opažanja, obzirom na opažanja zabilježena u izrazito volatilnoj 2022.godini. Razina VaR FV RDIG se smanjila, zbog smanjenja FV RDIG pozicije (Zagrebačka banka,2023).

Transakcije u stranim valutama i ulaganja u poslovanje podružnica u inozemstvu izlažu Grupu riziku promjene tečaja. Izloženost riziku promjene tečaja proizlazi iz kreditnih, depozitnih, ulagačkih i trgovačkih aktivnosti. Obvezno je dnevno praćenje prema zakonskim i interno utvrđenim limitima po pojedinim valutama te u ukupnom iznosu za imovinu i obveze denominirane u stranim valutama ili vezane uz valutnu klauzulu. Neto otvorena devizna pozicija u svakoj valuti omogućava praćenje valutnog rizika, a njime upravlja odgovorna organizacijska jedinica banke. Najveći dio poslovanja inozemnih podružnica Grupe odnosi se na poslovanje u Bosni i Hercegovini te je funkcionalna valuta tog dijela poslovanja je konvertibilna marka, koja se trenutno veže uz euro. Zbog činjenice da je prezentacijska valuta konsolidiranih financijskih izvještaja kuna, moguće su promjene u tečaju između kune i konvertibilne marke u financijskim izvještajima Grupe. Postavljanjem limita za izloženosti u stranim valutama te praćenjem tih limita Grupa ima mogućnost upravljanja rizikom promjene tečaja. Poslovne aktivnosti Grupe usmjerene su minimiziranju neusklađenost između imovine i obveza denominiranih u stranoj valuti ili uz valutnu klauzulu, održavajući pritom dnevno poslovanje u granicama dnevnog maksimalno dozvoljenog gubitka mjerenog VaR tehnikama (Zagrebačka banka,2023).

Tablica 6 Devizna neto otvorena pozicija

	2022.			
	MINIMUM	PROSJEK	MAKSIMUM	KRAJ GODINE
Duga	4	339	1.220	-
Kratka	2	268	1.185	166

Izvor: obrada autora prema Zagrebačka banka, Godišnje izvješće 2022. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2022>

Devizna neto otvorena pozicija donosi uvid u izloženost banke valutnom riziku. Iz gore navedenog se može zaključiti da je na kraju 2022. godine kratka devizna pozicija iznosila 166 milijuna kuna, dok duga devizna pozicija nije postojala. Kratka devizna pozicija znači da banka ima više obveza od potraživanja u stranoj valuti.

Tablica 7 Otvorene devizne pozicije po valutama za Banku i za Grupu

U MILIJUNIMA KN

	GRUPA		BANKA	
	2022.	2021.	2022.	2021.
Konvertibilna marka	-	-	-	-
Švicarski franak	(1)	-	(1)	-
Euro	(614)	(388)	(166)	137
Britanska funta	-	1	-	1
Kuna	-	-	-	-
Američki dolar	(22)	3	(22)	3
Ostalo	1	1	1	3

Izvor: obrada autora prema Zagrebačka banka, Godišnje izvješće 2022. Dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2022>

Duge devizne pozicije su prikazane kao pozitivni brojevi, a kratke devizne pozicije kao negativni brojevi. Najveći iznos se odnosi na kratke devizne pozicije u euru, dok se na krugom mjestu nalazi američki dolar.

5.2.2. Privredna banka Zagreb d.d.

Privredna banka Zagreb kontinuirano je vodeća financijska institucija na hrvatskom tržištu s utvrđenom bazom poslovanja i prepoznatljivom markom proizvoda. Druga je banka u Hrvatskoj po ukupnoj aktivi i peta po upisanom dioničkom kapitalu. Također, jedna je od najvećih distributera deviznih sredstava u Hrvatskoj te ujedno i vodeća banka na domaćem tržištu sindiciranih kredita. PBZ je danas moderna i dinamična financijska institucija s punim ovlaštenjem koja s mrežom podružnica pokriva cijelu Republiku Hrvatsku te je s ostalim bankarskim i nebankarskim članicama Grupe jedna od rijetkih banaka koje pružaju usluge diljem cijele Hrvatske (PBZ, 2023.).

Valutni terminski ugovori, valutni swapovi i krediti s jednosmjernom valutnom klauzulom čine derivativne financijske instrumente. Klasificirani su kao financijska imovina koja se drži radi trgovanja, a vrednuju se kao imovina kada je njihova fer vrijednost pozitivna i kao obveza kada je negativna. Derivativna financijska imovina je poseban oblik financijske imovine čija vrijednost ovisi o vrijednosti neke druge imovine, za koju se ne zahtjeva početno ulaganje te koja će se podmiriti u budućnosti (Mijoč, Liović, 2015). Derivativni financijski instrumenti ugovori su koji se sklapaju individualno na OTC tržištu. Na 31. prosinca 2022. derivativni financijski instrumenti s pozitivnom fer vrijednošću iznosili su 14 milijuna kuna (31. prosinca 2021.: 36 milijuna kuna) za Grupu i 2 milijuna kuna (31. prosinca 2021.: 34 milijun kuna) za

Banku dok su derivativni financijski instrumenti s negativnom fer vrijednošću iznosili 19 milijuna kuna (31. prosinca 2021.: 3 milijuna kuna) za Grupu i 8 milijun kuna (31. prosinca 2021.: 1 milijuna kuna) za Banku (PBZ,2023).

Tablica 8 Derivativna financijska imovina koja se drži za trgovanje

U MILIJUNIMA KUNA

	GRUPA		BANKA	
	2022.	2021.	2022.	2021.
Fer vrijednost				
Valutni forwardi i valutni swapovi	14	36	2	34
	14	36	2	34
Nominalni iznos				
Valutni forwardi i valutni swapovi	472	1.270	258	1.152
Kamatni swapovi	21	24	-	-
	493	1.294	258	1.152

Izvor: obrada autora prema PBZ, Godišnje izvješće 2022. godina, dostupno na:

<https://www.pbz.hr/document/documents/PBZ/financijska-izvjesca/gi-2022/Godi%20C5%A1nje-izvje%20C5%A1%C4%87e-Privredna-banka-Zagreb-d.d.-31.12.2022.pdf>

Grupa upravlja valutnim rizikom koristeći valutne termenske ugovore i valutne swapove. Nominalni iznosi određenih vrsta financijske imovine pružaju osnovu za usporedbu s imovinom iskazanom u izvještaju o financijskom položaju, ali ne moraju nužno ukazivati na iznos budućih novčanih tokova ili tekuće fer vrijednosti imovine te stoga ne ukazuju na izloženost Grupe kreditnom riziku ili riziku promjene cijena (PBZ,2023).

Tablica 9 Derivativne financijske obveze koje se drže radi trgovanja

U MILIJUNIMA KUNA

	GRUPA		BANKA	
	2022.	2021.	2022.	2021.
Fer vrijednost:				
Valutni forwardi i valutni swapovi	19	3	8	1
	19	3	8	1
Nominalni iznos:				
Valutni forwardi i valutni swapovi	728	934	514	816
	728	934	514	816

Izvor: obrada autora prema PBZ, Godišnje izvješće 2022.godina, dostupno na: <https://www.pbz.hr/document/documents/PBZ/financijska-izvjesca/gi-2022/Godi%C5%A1nje-izvje%C5%A1%C4%87e-Privredna-banka-Zagreb-d.d.-31.12.2022.pdf>

Prema navodima Grupe, u 2022. godini dolazi do rasta iznosa derivativnih financijskih obveza sa 1 milijun kuna na 8 milijuna kuna za Banku te sa 3 milijuna kuna na 19 milijuna kuna za Grupnu obračunato po fer vrijednosti. Valutni swapovi i forwardi obračunati po nominalnom iznosu se smanjuju u 2022. godini u odnosu na 2021. i kod Grupe i kod Banke.

Tablica u nastavku donosi prikaz valuta u kojima je Banka imala značajnu izloženost na dan 31. prosinca 2022. i 31. prosinca 2021. godine dok je za ostale valute dan sumarni prikaz. Otvorena pozicija u stranoj valuti predstavlja neto izloženost u stranoj valuti za bilančne i izvanbilančne pozicije, nakon korekcija za efekte koje imaju derivativi. Analiza pokazuje utjecaj razumno mogućih promjena tečajeva stranih valuta u odnosu na kunu na račun dobiti i gubitka, dok se sve ostale varijable ne mijenjaju. Negativni iznosi iskazani u tablici odražavaju moguće neto smanjenje dobiti, dok pozitivni iznosi odražavaju moguće neto povećanje dobiti. Također, pozitivni iznosi predstavljaju dugu deviznu poziciju, dok negativni iznosi predstavljaju kratku deviznu poziciju. Isto tako, prelaskom Republike Hrvatske na EUR kao službenu valutu od 01.01.2023. eliminiran je valutni rizik ove pozicije (PBZ, 2023.).

Tablica 10 Izloženost riziku po valutama

U MILIJUNIMA KUNA

VALUTA	2022.			2021.		
	Otvorena devizna pozicija 31.12.2022.	10% povećanje	10% smanjenje	Otvorena devizna pozicija 31.12.2021.	10% povećanje	10% smanjenje
EUR	(114)	-	-	37	3,7	(3,7)
CAD	3	0,3	(0,3)	(1)	(0,1)	0,1
USD	(11)	(1,1)	1,1	(1)	(0,1)	0,1
Ostalo	33	-	-	3	0,3	(0,3)

Izvor: obrada autora i PBZ, Godišnje izvješće 2022., Dostupno na: <https://www.pbz.hr/document/documents/PBZ/financijska-izvjesca/gi-2022/Godi%C5%A1nje-izvje%C5%A1%C4%87e-Privredna-banka-Zagreb-d.d.-31.12.2022.pdf>

Isto kao i kod Zagrebačke banke, najznačajniji rizici s kojima se susreće Privredna banka Zagreb su kreditni rizik, rizik likvidnosti, tržišni i operativni rizik. Tržišni rizik obuhvaća valutni rizik, kamatni rizik i rizik promjene tržišnih cijena vlasničkih vrijednosnih papira. Na razini Grupe uspostavljeni su sustavi upravljanja rizicima koji su potkrepljeni politikama i procedurama te postavljanjem limita za prihvatljive razine rizika. S posebnim naglaskom na sklonost preuzimanju rizika, Grupa definira apetit prema riziku kroz Risk Appetite Framework (RAF) tj. postavljanje strateških limita kojima se osigurava stabilnost Grupe u nadolazećem periodu i dalje (PBZ,2023).

Poštujući zakonske odredbe vezane uz otvorenu deviznu poziciju te prema internim limitima na dnevnoj osnovi, koji se temelje na naprednim metodama za praćenje tržišnih rizika (VaR strane valute), moguće je pratiti izloženost valutnom riziku na razini ukupnog izvještaja o financijskom položaju. Praćenje osjetljivosti financijske imovine i obveza Grupe na promjene u tečajevima stranih valuta dodatno podržava upravljanje valutnim rizikom.

Grupa upravlja valutnim rizikom nizom mjera, uključujući valutnu klauzulu, koja ima isti efekt kao denominiranje imovine u kunama u druge valute, te kupnju i prodaju stranih valuta na budući datum. Otvorena devizna pozicija Grupe smanjena je korištenjem derivatnih financijskih instrumenata (PBZ,2023).

6. Zaključak

Kako bi financijski sustav mogao kvalitetno funkcionirati, potreban je stabilan bankarski sustav. Stabilnost i zdravlje bankarskog sustava ovisno je o brojnim faktorima te se zbog toga obavlja regulacija kako u stranim zemljama, tako i u Republici Hrvatskoj.

Valutni rizik jedan je od značajnijih tržišnih rizika u poslovanju banaka. Izloženost hrvatskih banaka valutnom riziku nastaje kao posljedica izloženosti denominiranih u eurima, odnosno izloženosti EUR/HRK tečaju. Bilance hrvatskih banaka karakterizira pasiva koja je u pravilu denominirana u eurima i aktiva/plasmani koji su odobreni uz valutnu klauzulu (najčešće u eurima). Banke prevaljuju rizik na svoje klijente te na taj način smanjuju vlastitu izloženost valutnom riziku. Takva strategija dovodi do situacije u kojoj većina banaka ima relativno male otvorene devizne pozicije. Postoje brojne prednosti i nedostaci koji su se javili i nastali prilikom pretvorbe kune u euro, odnosno uvođenjem eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. Kao najveća prednost ističe se smanjenje ili ukidanje valutnog rizika u bankama. Isto tako, pad volatilnosti i visine kamatnih stopa i cijena vrijednosnica te prihvaćanje šireg spektra instrumenata tržišta, omogućit će bolje upravljanje rizikom likvidnosti. Valutni rizik se u bankama vrednuje proučavajući derivativne financijske instrumente kao što su futures i forward ugovori, valutne opcije, valutni swap (zamjena). Izloženost hrvatskog bankovnog sustava valutnom riziku je vrlo mala što se može zaključiti u usporedbi s kapitalom banaka i izloženosti drugim rizicima. Uvođenjem eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj od 01. siječnja 2023. valutni se rizik u bankama smanjuje ili se njegov utjecaj zanemaruje. Do navedenog dolazi zbog visoke euriziranosti, odnosno velika većina kredita i štednji je ugovorena u euro te konverzijom kune u euro nestaje rizik od promjene tečaja valute. Isto tako, ukida se Odluka o izvješćivanju o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku.

LITERATURA

- HANFA (2022.) Uvođenje eura i sektor finansijskih usluga, Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/upozorenja-hanfe/uvo%C4%91enje-eura/#section15> (26.07.2023.)
- HNB (2017.) Odluka o upravljanju rizicima, dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/525873/h-odluka-o-upravljanju-rizicima_npt.pdf/381be9bf-4fff-4eba-b1d3-157b776ca203(25.07.2023.)
- HNB (2018.), Što je valutni rizik? [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/-/sto-je-valutni-rizik-> (15.07.2023.)
- HNB (2019.), Bilten o bankama, Dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/2868711/hbilten-o-bankama-32.pdf/c1d882fe-aeb2-38e6-6484-5212bb9dca93> str.37(10.07.2023.)
- HNB (2023): Kreditne institucije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/supervizija/popis-kreditnih-institucija> , (12.07.2023.)
- HNB (2023.) Financijski sustav RH, dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/uloge-i-suradnja/financijski-sustav-rh> (10.07.2023.)
- HNB(2023.)Inflacija potrošačkih cijena, Dostupno na:<https://www.hnb.hr/-/inflacija-potrosackih-cijena-se-u-sijecnju-usporila-na-12-5-> (25.07.2023.)
- Hrvatska narodna banka (2020.), Upravljanje rizicima i kontrola rizika, [Internet], raspoloživo na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/636841/h-upravljanje-rizicima-i-kontrola-rizika.pdf/b88471ea-c07c-493a-8762-64d31562fef5> (10.07.2023.)
- Jakovčević, D. i Novaković, D. (2018.), Izloženost valutnom riziku banaka i poduzeća u Republici Hrvatskoj. Dostupno na: <http://www.efos.unios.hr/repec/osi/chaptr/PDF/chapter18-09.pdf> (26.07.2023.)
- Leko V., (2012.) Financijske institucije i tržišta, materijali za izučavanje, Ekonomski fakultet, Zagreb
- Međunarodni računovodstveni standard 32 (2005.) Financijski instrumenti: prezentiranje, Dostupno na: <https://www.srr-fbih.org/sites/default/files/standards/2021-12/MRS%2032%20-%20Arhiva.pdf> (30.08.2023.)
- Miletić I. (2008.), Nadzor banaka i stabilnost bankovnog sustava. Ekonomska istraživanja, 21(3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/59995> (26.07.2023.)

Miloš Sprčić, D. (2018.) Financijsko okruženje poduzeća, UniZg, Dostupno na: https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/EPO/finanaliza/ofp-materijali/OFP-2.FINANCIJSKO_OKRUZENJE.pdf (26.07.2023.)

Mioč, I. i Liović, D. (2015.), Računovodstveni tretman derivativne financijske imovine, RRiF br.11/15.

Narodne novine (2014.) Odluka o izvješćivanju o izloženosti kreditnih institucija valutnom riziku, NN 66/2014, broj: 1265, Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_05_66_1265.html (29.08.2023.)

Narodne novine(2017.) Odluka o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja kreditnih institucija, NN 30/17 br. 78/2015., 134/2015., 120/2016., 159/2013., 19/2015., 102/2015., 75/2008., 54/2013., Dostupno na: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=18691> (28.07.2023.)

Narodne novine, (2022.) Odluka o objavi uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj, NN 85/2022 br.57/2022., Dostupno na: <https://www.zakon.hr/cms.htm?id=53050> (10.07.2023.)

Prga, I. i Šverko, I. (2005), Izloženost banaka tržišnim rizicima. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 3 (1), 153-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/26218>

Privredna banka Zagreb d.d. (2023.), Godišnje izvješće za 2022. godinu, (Internet), dostupno na: <https://www.pbz.hr/gradjani/financial-reports/2022.html> (28.07.2023.)

Službeni list Europske unije (2016.) UREDBA KOMISIJE (EU) 2016/2067 od 22. studenoga 2016. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 1126/2008 o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja 9, Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R2067&from=BG> (30.08.2023.)

Šverko,I. (2020.) Valutni rizik u bankama, Dostupno na: <https://arhivalitika.hr/blog/valutni-rizik-u-bankama/> (29.07.2023.)

Tuškan B.: Upravljanje rizicima uporabom financijskih derivata u RH, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, godina 7, br 1., 2009. raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/file/63589> (15.07.2023.)

Vašiček, V., Vašiček, D., Broz Tominac, S. (2020) Računovodstvo financijskih institucija

Vašićek V., Broz Tominac S. (2016) Tečajne razlike u proračunskom računovodstvu u Republici Hrvatskoj, stručni rad, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/300154> (26.07.2023.)

Vlada Republike Hrvatske i HNB (2018.) Strategija za uvođenjem eura kao službene valute u EU82018.), Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/7001/2022-02-22-strategija-za-uvodenje-eura-kao-slu%C5%BEbene-valute-u-hrvatskoj.pdf> (25.07.2023.)

Vlada Republike Hrvatske i HNB (2020.) Nacionalni plan zamjene hrvatske kune eurom, Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/7002/2022-02-22-nacionalni-plan-zamjene-hrvatske-kune-eurom.pdf> (25.07.2023.)

Zagrebačka banka d.d. (2023.), Godišnje izvješće za 2022. godinu, (Internet), dostupno na: <https://www.zaba.hr/home/o-nama/investitori/financijski-izvjestaji-arhiva/2022> (28.07.2023.)

Zakon o kreditnim institucijama Zakon.hr NN 159/13, 19/15, 102/15, 15/18, 70/19, 47/20, 146/20, 151/22 (2023.) Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/195/Zakon-o-kreditnim-institucijama>, (10.07.2023.)

Zlatar, J. (2015), Instrumenti zaštite od valutnog rizika na hrvatskom deviznom tržištu, specijalistički rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, Dostupno na: <https://repozitorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A971/datastream/PDF/view> (25.07.2023.)

POPIS TABLICA

Tablica 1 Prikaz prednosti i nedostataka pristupa razvijenih iz VaR metode.....	15
Tablica 2 Postotna valutna struktura imovine, obveza i kapitala banaka u RH.....	24
Tablica 3 Kretanje derivata hrvatskih banaka u razdoblju 2013.-2018.	25
Tablica 4 Derivativna financijska imovina Zagrebačke banke.....	41
Tablica 5 Prikaz rizika prema VaR metodi mjerenja.....	42
Tablica 6 Devizna neto otvorena pozicija.....	43
Tablica 7 Otvorene devizne pozicije po valutama za Banku i za Grupu	44
Tablica 8 Derivativna financijska imovina koja se drži za trgovanje	45
Tablica 9 Derivativne financijske obveze koje se drže radi trgovanja	45
Tablica 10 Izloženost riziku po valutama	46

POPIS SLIKA

Slika 1 Vremenski tijek aktivnosti uvođenja eura	26
--	----

POPIS GRAFOVA

Grafikon 1	11
------------------	----

ŽIVOTOPIS

Angela Mamuza rođena je 30.12.1999. godine u Zagrebu. Osnovnu školu pohađa u Dugom Selu u periodu od 2006.-2014.. 2014. godine upisuje Opću gimnaziju u Srednjoj školi Dugo Selo koju završava 2018. godine. Nakon završene srednje škole upisuje Integrirani sveučilišni studij Poslovne ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Na četvrtoj godini studija odabire smjer Računovodstvo i revizija. Tijekom studiranja obavlja studentske poslove u prodaji te je posljednjih 6 mjeseci radila kao Junior Assistant u revizorskoj kući Mazars Cinotti.